

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
STŘEDISKO MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ JANA MASARYKA

Obor: Mezinárodní politika a diplomacie

Diplomová práce

Vývoj ženských práv v rámci muslimského světa: Případová studie

Jméno studenta: Bc. Anna Božinová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Ing. Štěpánka Zemanová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 26. dubna 2019.

.....

podpis studenta

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat paní doc. Ing. Mgr. Štěpánce Zemanové, Ph.D. za cenné rady při vypracování mé diplomové práce, hlavně za její trpělivost, ochotu a čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod	1
1 Základní lidská práva	4
1.1 Charakteristika lidských práv a základní dokumenty	4
1.2 Univerzalismus	7
1.3 Relativismus	10
1.4 Univerzalismus vs. relativismus	12
2 Lidská práva žen	15
2.1 Lidská práva žen v muslimském světě	15
2.2 Univerzalismus a kulturní relativismus v islámu	18
3 Případová studie: Afghánistán a ženská práva	20
3.1 Stav ženských práv před a po Tálibánu	20
3.2 Vliv USA na rozvoj ženských práv v zemi po pádu Tálibánu	26
4 Uplatňování ústavy a mezinárodních úmluv v rámci ženských práv ve vybraných oblastech	33
4.1 Postavení ženy v rodině	40
4.2 Práva žen v oblasti vzdělávání	41
5 Vyhodnocení zprávy Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen a postoj afghánské vlády	45
5.1 Genderová politika v Afghánistánu	45
5.2 Orgány státní moci a ženská práva	48
5.3 Postavení žen v oblasti práva	50
5.4 Postavení žen ve společnosti	52
Závěr	56
Seznam zdrojů	60

Seznam zkratek

CEDAW	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (Convention on the Elimination of Discrimination against Women)
EVAW	Zákon o odstranění násilí na ženách (Law on Elimination of Violence against Women)
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights)
ICESCR	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)
ISI	Pákistánská tajná služba (Inter-Services Intelligence)
OSN	Organizace spojených národů
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů (United Nations Children's Fund)
USA	Spojené státy americké (United States of America)

Úvod

Současné století představuje vrcholnou etapu rozvoje lidské společnosti. Lidstvo se nachází na vývojovém stupni, který je ovlivněn zejména vědecko-technickým pokrokem. Lidská společnost se stále častěji zaměřuje na uspokojování svých potřeb, často na úkor přírodního a kulturního dědictví. Mezi sféry lidského života, ve kterých se člověk projevuje, patří oblast politicko-mocenská. To způsobuje, že některé politické subjekty se snaží získat převahu a moc i tam, kde jim to nepřísluší. Dochází tím k narušování lidských práv.

S mocenskými boji se setkáváme po celou dobu vývoje lidské společnosti. Lišili se však aktéři i způsoby boje. Důsledkem bojů byla často diskriminace společenských skupin i celých národů. V momentě, kdy si začaly tyto skupiny či národy uvědomovat omezování svých práv, snažily se svou situaci řešit a svá práva hájit. Nastala doba, ve které se práva nejenom obhajovala, ale došlo i k jejich kodifikaci.

Vzhledem k patriarchálnímu charakteru lidstva byla v minulosti upřednostňována práva mužů. Lidská společnost se však vyvíjí a svá práva si začaly prosazovat i ženy. Jejich situace je složitější nejenom povahou společenských vztahů patriarchální společnosti, ale i postojem samotných žen. Vliv na dodržování ženských práv hrají také samotné státy, jejichž postoj se k této problematice liší. V západním světě jsou rovná práva pro všechny již samozřejmostí. Nicméně v zemích jako je Afghánistán, Saudská Arábie, Irák a další je dodržování ženských práv v rozvoji.

Otázka lidských práv, ale zejména práv žen, je v současné době často diskutovaným tématem. Specifické pojetí ženských práv je patrné v zemích, které jsou silně ovlivněny náboženskými tradicemi. Mezi takové země patří Afghánistán, který si prošel složitým vývojem jak v politické, tak společenské oblasti. Postavení žen se měnilo od absolutní podřízenosti až po stav, který lze vypořádat v současné době. Na přelomu 20. a 21. století Afghánistán prošel řadou změn. Vliv na život v zemi měl Tálibán až do americké intervence, která proti tálibánské vládě začala bojovat. Po pádu Tálibánu se nová afghánská vláda ujala moci a začala prosazovat práva žen, jejich emancipaci a zrovnoprávnění postavení ve všech oblastech společenského života.

Postoj Afghánistánu k dodržování práv žen se neustále vyvíjí, a proto jsem si tuto zemi vybrala jako objekt své případové studie. Hlavním cílem bude zanalyzovat a zjistit, jakým způsobem jsou

uplatňována práva žen v zemi. Pokusím se zmapovat, v jakém stavu se ženská práva nacházejí, na kolik jsou dodržována, jakým způsobem se k ženským právům staví afghánská vláda, s jakými problémy se země setkává a zda je možné je v patriarchálně nastavené společnosti dostat na stejnou úroveň jako jsou práva mužů.

Diplomová práce bude členěna do pěti hlavních kapitol. V první kapitole se budu zabývat lidskými právy z teoretického hlediska. Rozeberu hlavní dokumenty, jako je Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, ve kterých jsou ženská práva ukotvena. Teoreticky se práce bude opírat o dva hlavní ideové proudy, které se ve svém přístupu k tomuto tématu liší. Univerzalismus, jak již název napovídá, chápe lidská práva jako univerzální a stejná pro každého jedince na světě. Kulturní relativismus proklamuje, že je v nastavování těchto práv nutné brát zřetel na kulturní tradice dané země. Oba teoretické koncepty porovnám.

Politika islámských států je ovlivňována právem Šaría, které vychází z Koránu. Vztah mezi mužem a ženou, jejich postavení ve společnosti a následně i jejich práva jsou určována islámskými náboženskými texty. Patriarchální nadřazenost vychází právě z těchto textů, a proto je v některých islámských zemích velmi složité prosazovat a obhajovat práva žen. Z tohoto důvodu se druhá kapitola zaměří na zmapování práv žen a na problematiku uplatnění univerzalismu a kulturního relativismu v této oblasti v muslimských společnostech.

Ve třetí kapitole se budu věnovat již případové studii, konkrétně Afghánistánu, vývoji a postoji k ženským právům. Staletý složitý vývoj v zemi měl vliv na prosazování a chápání těchto práv. V případové studii zmapuji významná období 20. a 21. století a budu se snažit nastínit vliv jednotlivých vlád na postavení ženy v afghánské společnosti. Mezi významná období, která ovlivnila vývoj této asijské země, a to i její postoj k právům žen, patří sovětská invaze, vláda Mudžahedínů, vláda Tálibánu, americká intervence a vývoj v zemi po pádu tálibánské vlády. Pro pochopení situace v zemi je nutné reflektovat vliv Spojených států amerických (United States of America, USA) na celkový vývoj v Afghánistánu. Mnohaleté působení USA a šíření západních myšlenek má totiž dopad na celospolečenský postoj k ženám a jejich právům.

Hlavním tématem čtvrté kapitoly bude afghánská ústava a mezinárodní úmluvy a jakým způsobem jsou uplatňovány tyto dokumenty v afghánské společnosti. Hlavní pozornost bude soustředěna na ženská práva v oblasti vzdělávání a ženská práva v rámci rodiny.

Poslední kapitola se bude věnovat hodnotící zprávě Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen z roku 2013, která se zaměřila na stav ženských práv v Afghánistánu. Z hodnotící zprávy se diplomová práce zaměří na oblast genderové politiky v Afghánistánu, na orgány státní moci, na postavení žen v právní oblasti a postavení žen ve společnosti. V kapitole budou předložena doporučení výboru a reakce afghánské vlády na tato doporučení z roku 2018.

Teoretické předpoklady lidských práv a hlavní přístupy k lidským právům budou rozebrány pomocí metody analýzy. Metodu analýzy využijí i při empirickém výzkumu situace v Afghánistánu v rámci případové studie. Hlavní zdroje, které využijí, budou odborné publikace a zprávy mezinárodních a nevládních organizací. Texty z odborné literatury pocházejí nejčastěji od zahraničních autorů, ale práce se opírá také o názory českých akademiků.

1 Základní lidská práva

V této kapitole budou charakterizována základní lidská práva a základní dokumenty. Dále budou rozebrány ideové proudy univerzalizmu a kulturního relativismu.

1.1 Charakteristika lidských práv a základní dokumenty

Jelikož se diplomová práce věnuje lidským právům, je nutné vyjít ze základní definice tohoto fenoménu. Pod pojmem lidská práva si každý z nás je schopen představit, o co se jedná. Nicméně, tato představa může být ovlivněna faktory jako je kulturní prostředí, politické smýšlení, výchova, náboženství a jiné aspekty, které spoluutvářejí naše postoje. Definice lidských práv je mnoho, jedna z nejcitovanějších definuje pojem následovně: *“Lidská práva jsou právy, jejichž držiteli jsou všechny lidské bytosti bez ohledu na jejich národní, náboženskou, etnickou, genderovou, rasovou nebo další odlišující identitu. Jde proto o rovná práva, protože pro jejich držení není žádné jiné kritérium než to výše zmíněné důležité. Jejich držitelem je člověk jen z toho důvodu, že je člověkem, a člověkem by zůstal i tehdy, jestliže by se choval nelidsky; lidská práva jsou nezcizitelnými právy. Zároveň jsou univerzálními právy, neboť k jejich držení opravňuje jen skutečnost, že je člověk příslušníkem poddruhu Homo sapiens sapiens.”*¹

Lidská práva odrážejí vztah mezi občanem a státem a mezi občany navzájem.² Historie lidských práv se začíná psát již ve středověku. Země, ve které vznikl jeden z prvních dokumentů týkající se práv lidské společnosti, byla Anglie. V roce 1215 vznikla listina, která byla nazvána Magna Charta Libertatum. Stejně jako na evropském kontinentu se lidská práva prosazovala i na kontinentu americkém. V roce 1776 se vznikem USA byla vydána Americká deklarace nezávislosti. Tento dokument v sobě zahrnoval i základní lidská práva, která však byla omezena pouze na muže.³

¹ DUFEK, Pavel. *Lidská práva: Základní pojmosloví: 2.1 Práva? Morální, přirozená či lidská?* [online]. In: . 2015, s. 61 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: https://is.muni.cz/www/pdufek/Papers/Zakladni_pojmoslovi.pdf.

² ŠTEKLÁČOVÁ, VERONIKA. *Ázijská kritika západnej koncepcie ľudských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2010, 55_75 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/376>.

³ EDITED BY P. SUKUMARAN NAIR. *Human rights in a changing world*. Delhi: Kalpaz Publications, 2011. ISBN 978-817-8359-014.

20. století bylo obdobím, ve kterém se odehrávala řada válek, z nichž nejničivější byla 2. světová válka. Je proto logické, že po tomto celosvětovém konfliktu si svět začal uvědomovat potřebu chránit lidské životy a tím i jejich práva. Hlavním cílem se stalo zachování míru a rozvoj společnosti v mírových podmínkách.⁴

Z celosvětového hlediska se problematika řešila ve Všeobecné deklaraci lidských práv, která byla přijata na půdě Organizace spojených národů (OSN) v roce 1948. Podnětem ke schválení deklarace se stala snaha zamezit válkám. OSN se při tvoření Deklarace inspirovala v předcházejícím historicko-politickém vývoji a v listinách práv z Evropy a Ameriky.⁵ Deklarace obsahuje základní politická, občanská, ekonomická, sociální a kulturní práva člověka. Je vystavěná na principech univerzálnosti, nezcizitelnosti a nezadatelnosti.

Mezi další dokumenty, které se věnují lidským právům, a to konkrétně právům žen a dětí, patří například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR), které vznikly v roce 1966. Ačkoliv tyto pakty byly přijaty většinou zemí světa, dochází často k jejich porušování.⁶ O 13 let později byla přijata další úmluva, která se věnuje právům žen, a to Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (Convention on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW).⁷

Veškerá práva, o kterých se v dokumentu ICCPR hovoří, jsou založená na absolutní rovnosti mužů a žen jak v soukromém, tak ve veřejném sektoru. Mezi články dokumentu patří například:

1. „*Rovnost mezi manželi,*
2. *Rovnost před zákonem bez ohledu na pohlaví,*
3. *Právo na vzdělání,*

⁴ ECONOMIC AND SOCIAL COMMISSION FOR ASIA AND THE PACIFIC. *Promoting Women's Rights as Human Rights*. United States: UNITED NATIONS SALES SECTION (NY), 2000. ISBN 978-921-1200-034.

⁵ EDITED BY P. SUKUMARAN NAIR. *Human rights in a changing world*. Delhi: Kalpaz Publications, 2011. ISBN 978-817-8359-014.

⁶ Tamtéž.

⁷ Overview of the Convention. In: *UN Women* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>.

4. *Právo na volný pohyb.*⁸

Státy jsou povinny zasílat hodnotící zprávy o stavu práv v zemi. Pokud dochází k porušování dohodnutých pravidel, nastává opravný mechanismus. Státy, které nepřizpůsobily svou vnitřní politiku bodům úmluvy, jsou řešeny na půdě Výboru pro lidská práva. Tato instituce sleduje, jak jednotlivé státy plní své závazky. V případě, že dochází i nadále k porušování lidských práv, nabízí instituce státům svou pomoc.⁹

ICESCR představuje souhrn norem, jejichž podstatou jsou také rovná práva mužů a žen. V souvislosti s ženskými právy se jedná o následující články:

1. *„Rovná práva mužů a žen,*
2. *Zvláštní ochrana pro matky,*
3. *Právo všech lidí na vzdělání.*¹⁰

Na základě konzultací s jednotlivými státy vypracovává ICESCR hodnotící zprávu, kterou následně předkládá Hospodářské a sociální radě.

Úmluva CEDAW byla přijata v roce 1979 Valným shromážděním OSN a je často označována jako mezinárodní listina práv žen. Dokument definuje podstatu diskriminace žen a následné programy, které obsahují antidiskriminační postupy. Diskriminace je zde chápána jako jakékoliv omezování člověka v souvislosti s jeho pohlavím, v důsledku čehož dochází ke zhoršení jeho postavení v různých oblastech společenského života. Pokud se stát rozhodne přistoupit k této dohodě, následně přijímá řadu opatření, která vedou k omezení či odstranění genderové nerovnosti. Změny musí proběhnout v první řadě v právní oblasti a následně být uplatňovány v jednotlivých sférách života.

⁸ Womens Rights Protected By The International Covenant. In: *Law Teacher* [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/european-law/womens-rights-protected-by-the-international-covenant-european-law-essay.php?vref=>.

⁹ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

¹⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. In: *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

Jedná se o tyto hlavní zásady:

1. „*Rovnost mužů a žen v právním systému,*
2. *Zákaz diskriminace žen,*
3. *Existence fungující justice zajišťující ochranu práv žen,*
4. *Odstranění všech forem diskriminace žen.*“¹¹

Státy se svým připojením k dané úmluvě zavázaly, že její body uvedou do praxe. Další povinnost, která z dokumentu vyplývá, je pravidelné předkládání zpráv o stavu plnění svých závazků každé čtyři roky.¹²

Jednotícím prvkem výše zmíněných dokumentů jsou lidská práva. Hlavní charakteristikou lidských práv se stala jejich univerzálnost, která umožňuje všem lidem zachovat si důstojnost i přes odlišnou kulturu, náboženské vyznání, etnický původ, společenské postavení či pohlaví.¹³ Z historického hlediska se do opozice univerzalizmu staví kulturní relativismus. Z tohoto důvodu je nutné zaměřit se na charakteristiku univerzalizmu, následně kulturního relativismu a jejich vzájemnou komparaci.

1.2 Univerzalizmus

Podstata univerzalizmu je založená na myšlence, že lidská práva platí pro kohokoliv na celém světě, jsou nezávislá na ideologii a na hodnotových systémech jednotlivých států. Jedná se o myšlenku, která se začala rozvíjet na mezinárodní úrovni zejména po druhé světové válce. Důvodem bylo přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Univerzalizmus vychází z myšlenek francouzské revoluce, křesťanství a přirozeného práva. Podstatou je zachování lidské důstojnosti, kterou společnost musí ochraňovat.¹⁴ Součástí lidských práv se stala i odpovídající zdravotní péče a výživa

¹¹ Overview of the Convention. In: *UN Women* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>.

¹² Tamtéž.

¹³ Study of Islamic Law, *Shari'ah, with universal human rights as defined in the International Bill of Human Rights*. Toronto, 2012. Master Thesis. University of Toronto.

¹⁴ ŠTEKLÁČOVÁ, VERONIKA. *Ázijská kritika západnej koncepcie ľudských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2010, 55_75 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/376>.

lidí, které se věnuje článek 25 v Deklaraci. Prioritou všech států světa by mělo být zajištění určité životní úrovně svých obyvatel, ale ne vždy jsou toho státy schopné.

Od počátku existence Všeobecné deklarace lidských práv, je tato listina spojována s univerzalismem. Konflikt nastává ve chvíli, kdy se střetává tradiční kultura jednotlivých zemí a myšlenka platnosti lidských práv pro všechny bez výjimky.

Jedna z kultur, která se dostává do střetu s univerzalismem, je islámská kultura. Z pohledu západního světa je tato kultura plná předsudků a prvků náboženského extrémismu. Žena je brána jako pracovní síla, která se uplatňuje zejména v domácnosti. Nemá předpoklady k jakémukoliv rozhodování, proto nemá potřebu se vzdělávat. Tyto a podobné názory vycházejí z tradičního postavení ženy v muslimské společnosti a jsou specifické pro danou kulturu. To je důvodem, proč se univerzální lidská práva dostávají do rozporu s tradicemi v některých zemích. Lidská práva narážejí na chápání práv lidí ve společnosti, zejména u konzervativní části společnosti. Pokud by se univerzálnost měla prosadit i v těchto zemích, musely by se zbavit všech existujících předsudků, zejména nadřazenosti mužů vůči ženám. Ačkoliv západnímu světu se to zdá absurdní, tak například ženská obřízka či upřednostňování chlapců před děvčaty jsou pro určité země naprosto samozřejmým jevem. Každý národ by si měl zachovat svou identitu a tím pádem udržovat své kulturní tradice. Prioritou by však měl zůstat samotný lidský život a jeho ochrana.¹⁵

Ve světě dochází k viditelnému rozdílu mezi univerzálním uplatněním lidských práv v jednotlivých zemích a o možnosti univerzálně uplatňovat lidská práva jsou vedeny dlouhé diskuze. Tento koncept je ze strany mnoha států podroben kritice, kdy odborníci a představitelé států poukazují na fakt, že lidská práva byla nařízena shora bez reflexe kulturního prostředí a chápání norem jednotlivých zemí. *„Deklarace lidských práv je tak důležitá, ale zároveň i tak imperialistická ve svém požadavku na univerzalitu, že se vystavuje hrozbě intelektuálního útoku. To vyvolává otázku, zda lze univerzalitu aplikovat na lidská práva nebo jde pouze o šíření západního vlivu na ostatní země“*.¹⁶

¹⁵ UNITED NATIONS. *Women's Rights are Human Rights* [online]. In: 2014, s. 27-29 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-14-2.pdf>.

¹⁶ ŠTEKLÁČOVÁ, VERONIKA. *Ázijská kritika západnej koncepcie ľudských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2010, 55_75 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/376>.

Překážkou rovného přístupu k uplatňování lidských práv jsou kulturní tradice jednotlivých zemí. Státy uplatňují lidská práva v souladu se svými specifickými kulturními tradicemi. To je důvodem, proč západní svět, i přes rozdílný pohled na lidská práva, jiné státy uznává jako svrchované, i když v nich dochází například k ženské obřízce, nuceným manželstvím a nepřiměřeným fyzickým trestům.¹⁷

Univerzalisté připouštějí pochybnosti, které se týkají samotných příprav Deklarace lidských práv. Pochybnosti vycházejí z faktu, že na její přípravě se nepodíleli představitelé států v adekvátním zastoupení. Důvodem absence některých států byl například nedokončený proces kolonizace. Přesto se světoví odborníci snažili vytvořit deklaraci, která by byla platná pro celou lidskou populaci. Důkazem toho, že Deklarace měla své opodstatnění a je použitelná v rámci světové populace, bylo její přijetí ze strany většiny členů OSN. I přes veškeré výtky, jsou univerzalisté přesvědčeni o potřebě etických zásad, které jsou základem pro fungování každé společnosti v jakékoli části světa a jakéhokoli náboženského vyznání.

V rámci univerzalizmu bylo možné vypozařovat i radikální směr, který popisuje Donnelly. Ve svých myšlenkách dochází k následné charakteristice univerzalizmu lidských práv. Zaměřuje se na propojenost lidských práv a světové politiky. Opírá existenci lidských práv o mezinárodní právní legalitu. Dále se zamýšlí nad nutností konsenzu, i přes existující odlišnosti jednotlivých států světa. Hlavním motivem pohledu na lidská práva vždy zůstává morální rovnost všech lidí. Následně se Donnelly zabývá funkcí univerzality lidských práv. Lidská práva chápe jako reakci na současný vývoj společnosti a na možné hrozby, které je doprovází.¹⁸

Svět je stále častěji ohrožován mezinárodním terorismem. Proto je nutná existence všeobecných pravidel, která se zaměří na ochranu lidského života. Z tohoto důvodu univerzalita získává na svém významu. Jedná se o určitou záruku toho, že práva lidí budou hájena v různých částech světa i přes

¹⁷ MASHOOD, Baderin. *Abdullahi An-Na'im's Philosophy on Islam and Human Rights*[online]. In: . 2019 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228220700_Abdullahi_An-Na'im%27im%27s_Philosophy_on_Islam_and_Human_Rights.

¹⁸ ŠTEKLÁČOVÁ, VERONIKA. *Ázijská kritika západnej koncepcie ľudských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2010, 55_75 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/376>.

kulturní rozdíly.¹⁹ Univerzalisté jsou obecně přesvědčeni o správnosti liberálního přístupu k otázce lidských práv. Podle jejich názoru je potřebné šířit jej v rámci celého světa.²⁰

1.3 Relativismus

V kontrastu k univerzalizmu stojí relativismus. Vychází z myšlenky, že lidská práva jsou vždy ovlivněna kulturou a společenskými podmínkami daného prostředí. To znamená, že nutně musí docházet k rozdílnostem napříč kulturami. Není proto možné, aby existovala pouze jedna univerzální koncepce lidských práv.²¹

Všeobecná deklarace lidských práv byla velmi často zpochybňována právě z perspektivy relativismu. Častým argumentem kritiky byl fakt, že Deklaraci vypracovali zastánci kosmopolitismu, kteří vycházeli z podmínek vlastní společnosti. Tento pohled nebyl schopen pojmut problémy a diskriminaci řadových občanů celého světa. Další negativní výtkou se stal fakt, že se Deklarace zaměřovala na jednotlivce, ale nikoliv na celé sociální skupiny.

Vliv západní kultury se jeví jako problém i v souvislosti s projevy diktátu v oblasti lidských práv. Problémem je sladit představy západního světa s kulturními zvyklostmi světa východního, například Číny nebo muslimských zemí.²² Zvláštní směr v rámci relativismu je kulturní relativismus. V novověku se stal základem celé řady společenských věd, například antropologie. Vědci zkoumali eurocentrický pohled na svět, podrobili jej kritice a snažili se prosadit principy kulturní plurality.²³

Kulturní relativismus se prosadil hlavně ve 20. století, v souvislosti se zkoumáním podstaty relativismu a univerzalizmu. Podle kulturních relativistů nelze kulturní vývoj světa brát jako jednotný, a tedy univerzální proces, který by představoval vývojová stádia stejná na celém světě.

¹⁹ DONNELLY, Jack. The Relative Universality of Human Rights. In: *Human Rights Quarterly*[online]. 2007, s. 281-306 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20072800>.

²⁰ ŠTEKLÁČOVÁ, VERONIKA. *Ázijská kritika západnej koncepcie ľudských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2010, 55_75 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/376>.

²¹ Tamtéž.

²² LAKATOS, ISTVÁN. Thoughts on Universalism versus Cultural Relativism, with Special Attention to Women's Rights. *Pécs Journal of International and European Law* [online]. 2018, 6-25 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://ceere.eu/pjiel/wp-content/uploads/2018/08/PJIEL1801.pdf>.

²³ ZEMANOVÁ, Štěpánka. *Nové chápání univerzality lidských práv*. Mezinárodní vztahy[online]. 2005, 79-94 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/178>.

Vždy je nutné zohlednit historicko-kulturní vývoj daného státu a ten je nutný tolerovat. Nelze mezi jednotlivými kulturami dělat rozdíly v rámci jejich hodnocení. V rámci kulturního relativismu existují dva základní proudy:

1. Umírněný kulturní relativismus – představuje základní myšlenku moderní kulturní antropologie. Hlavním představitelem je Herkovitz. Ačkoliv nezpochybňuje odlišnosti jednotlivých kultur, je schopný v rámci těchto odlišností nalézt společné prvky. Jako příklad lze uvést morálku, která v rámci jednotlivých kultur může být odlišná, avšak je možné u ní najít i určité obecné zákonitosti.
2. Extrémní kulturní relativismus – je ideový proud, který se rozvíjel zejména ve druhé polovině 20. století. Základní myšlenkou je negace jednotného kulturního vývoje světa a odmítání jakýchkoliv společných pravidel tohoto vývoje.²⁴ Extrémní kulturní relativisté zásadně odmítají princip univerzalizmu. Hlavním důvodem je fakt, že univerzalisté nepřipouštějí možné odlišnosti v kulturním vývoji jednotlivých zemí. Západní svět podporuje myšlenku univerzality, protože základní principy lidských práv souvisejí s vývojem jejich kultury a jiné principy neakceptují. Kulturní relativismus čelí kritice demokratických zemí. Hlavním problémem je tolerance represivního chování vůči občanům v totalitních státech.²⁵

Oba typy kulturního relativismu mají své zastánce, ale i odpůrce. Z hlediska vývoje lidských práv je možné připustit, že přijatelnější variantou je umírněný kulturní relativismus. Jedná se o teoreticko-metodologický přístup, který toleruje existenci rozdílných kultur a dokáže připustit jejich vzájemnou koexistenci.²⁶

Všeobecná deklarace lidských práv se stala spouštěcím faktorem všeobecné debaty o univerzalitě lidských práv. Jako první se k této problematice vyjádřila Americká antropologická asociace,

²⁴ HRABÁKOVÁ, Luďka. *Kulturní relativismus a pluralita kultur jako princip multikulturní výchovy*. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2007 [cit. 2018-01-06]. ISSN 1214-8725. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/hrabakova.pdf>.

²⁵ OSINA, Petr. *INTERPRETACE LIDSKÝCH PRÁV V ISLÁMSKÉM PRÁVU* [online]. In: 2010 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z:

[https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_\(4127\).pdf](https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_(4127).pdf).

²⁶ HRABÁKOVÁ, Luďka. *Kulturní relativismus a pluralita kultur jako princip multikulturní výchovy*. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2007 [cit. 2018-01-06]. ISSN 1214-8725. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/hrabakova.pdf>.

prostřednictvím Herkovitze. Lidská práva zakotvena ve Všeobecné deklaraci byla podrobena kritice. Deklaraci bylo například vytýkáno, že se nelze opírat o univerzalitu vzhledem ke světovému kolonialismu.²⁷ Historický vývoj lidských práv a jejich uplatňování v jednotlivých částech světa ukázal, že přístup univerzalistů a relativistů se radikálně liší. Specifickému pojetí obou přístupů a k jejich konfrontaci došlo na řadě mezinárodních konferencí.

1.4 Univerzalizmus vs. relativismus

Přístupy univerzalistů a relativistů stojí ideově proti sobě. To, zda se člověk přikloní k jednomu či druhému pohledu, závisí na příslušnosti jedince k určitému etniku, jeho kulturním tradicím či politickým názorům. V roce 1993 ve Vídni proběhla Světová konference o lidských právech, která se stala zásadní pro otázku univerzalizmu a relativismu. Představitelé Světové konference dospěli k závěru, který potvrzoval vzájemné propojení hospodářských, sociálních a kulturních práv s právy politickými. Myšlenka univerzalizmu nebyla popřena, avšak potřeba tolerance rozdílných kulturních a náboženských principů byla zachována, zejména ze strany afrických a asijských států.²⁸ Došlo k posunu v rámci chápání samotné univerzality, což dokládá článek 5 Vídeňské deklarace: „*Veškerá lidská práva jsou univerzální, nedělitelná a vzájemně provázaná. Mezinárodní společenství s nimi musí nakládat globálně, spravedlivým a rovným způsobem a se stejným důrazem. Je třeba mít na paměti národní a regionální zvláštnosti a odlišné historické, kulturní a náboženské základy. Státy však musejí bez ohledu na svůj politický, ekonomický a kulturní systém podporovat a chránit všechna lidská práva a základní svobody.*“²⁹ I přes to, že Vídeňská deklarace z roku 1993 bere na vědomí kulturní, historické a náboženské odlišnosti, ale stejně tak předkládá názor, že základní lidská práva jsou univerzální.

V rámci kultur se nejvíce vymezuje vůči univerzalizmu kultura islámská. Podle muslimského světa je univerzalita lidských práv propojena se západní kulturou a nelze je jednoduše aplikovat do odlišného kulturního prostředí. Nicméně i muslimská veřejnost prošla vývojem a část již zastává

²⁷ ZEMANOVÁ, Štěpánka. *Nové chápání univerzality lidských práv*. Mezinárodní vztahy[online]. 2005, 79-94 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/178>.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

názor, který se zakládá na toleranci. Myšlenka západního světa o univerzalitě lidských práv je pro ni přijatelná.³⁰

Významným rozdílem, který odlišuje západní a islámský svět je, že základy muslimské společnosti se opírají o náboženské principy, kdežto západní kultura prošla procesem sekularizace a náboženské principy se nejeví jako primární. Rozdílnost pohledu západního a islámského světa lze doložit na příkladech v několika oblastech. Jednou z oblastí je oblast lidských, potažmo ženských práv. Jako příklad může být uveden Afghánistán za vlády Tálibánu, kdy docházelo k systematickému porušování ženských práv a po jehož pádu dochází ke zlepšení postavení žen v zemi.³¹

Původ genderové nerovnosti je zakotvena v Šarii, ze které vychází právní řád některých islámských států, zejména na Blízkém východě, a také právní řád Afghánistánu. Důležitým aspektem vždy zůstane výklad Koránu a jeho následná aplikace v praxi. V historii existovalo několik pokusů, jak přiblížit kulturu západní a islámskou. Vzniklo několik dokumentů, které se snažily na principech univerzality implementovat základní lidská práva do islámských zemích. K nejvýznamnějším dokumentům patří Všeobecná islámská deklarace lidských práv z roku 1981. Deklarace propojuje myšlenky lidských práv s právem Šaría. I přes veškeré snahy zůstává stálým problémem otázka úplné náboženské svobody, práva žen a tělesné tresty.³²

S přibývajícími válečnými konflikty si lidská společnost uvědomovala stoupající potřebu chránit lidské životy. Na základě výše analyzované problematiky lze konstatovat, že pro lidstvo myšlenka všeobecně platných lidských práv nabírá na důležitosti, zejména od konce druhé světové války po současnost. Zůstává otázkou, jakým způsobem a na kolik je možné univerzální práva uplatnit v rámci celého světa. Ačkoliv vznikla celá řada dokumentů, které se lidskými právy zabývají, nebylo a stále není možné je celosvětově uplatňovat. V důsledku toho vznikaly různé ideové přístupy, které řešily možnosti jejich uplatnění. Jak univerzalismus, tak kulturní relativismus mají řadu obhájců. Nikdy však nedošlo ke konsenzu, který by vedl k absolutnímu dodržování lidských práv bez rozdílu na celém světě. Hlavním důvodem je specifický historický vývoj jednotlivých

³⁰ OSINA, Petr. *INTERPRETACE LIDSKÝCH PRÁV V ISLÁMSKÉM PRÁVU* [online]. In: 2010 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z:

[https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_\(4127\).pdf](https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_(4127).pdf).

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

zemí a s nimi spojené odlišné kulturní tradice, které svou podstatou v určitých případech stojí proti sobě. Specifickou oblastí, ve které lze tyto rozpory vyzorovat, jsou práva žen. V této oblasti lze spatřovat celou řadu odlišností mezi západním a muslimským světem. Nehledě na přístup k lidským právům a část světa, ve které jsou uplatňována, vždy by mělo jít v první řadě o člověka a jeho lidskou důstojnost.

2 Lidská práva žen

Přístup k postavení žen ve světě byl různý a problematický. Vyjma období matriarchátu či feministického hnutí v novověku, docházelo k časté diskriminaci žen, která vycházela z dominantního postavení mužů ve společnosti. Mezi nejčastější etické otázky, které řeší ženská práva, patří ženská obřízka, interrupce, odpovídající zdravotnická péče, právní otázky polygamie, manželství či domácí násilí. Kvůli kulturním odlišnostem vznikla řada problémů poté, co se začala ženská práva rozšiřovat a aplikovat do jednotlivých společenských systémů.³³

Důkazem vážnosti této problematiky je fakt, že se touto otázkou opakovaně a dlouhodobě zabývá i OSN. Důležitost ženských práv nabyla na svém významu v letech 1975-1985, ve kterých se OSN na otázku ženských práv zaměřila. V následujících letech se konala řada mezinárodních konferencí, které se zabývaly touto tematikou.³⁴

Zajímavá situace nastala v 80. a 90. letech, kdy ženy začaly být ještě aktivnější, začaly se propojovat v rámci celého světa a vyměňovaly si své zkušenosti v politických, sociálních, ekonomických a environmentálních otázkách. Ženská hnutí nabývala na významu. Ačkoliv se zdá, že se ženy snažily prosadit ve vysoké politice, ovlivňovat vládnoucí režimy a měnit celosvětový pohled na ně, jejich hlavním cílem bylo to, aby je svět bral jako lidské bytosti, které odmítají násilí a dehonestaci v běžném životě.³⁵

2.1 Lidská práva žen v muslimském světě

Lidská práva jsou pevně spojena a propojena s právní kulturou. V rámci právní kultury rozlišujeme tři základní typy: kontinentální, angloamerickou a tradiční právní kulturu. Kontinentální právní kultura vychází z římského práva. Její podstatou je normativní právní akt v psané podobě. Nejčastější podobu představuje zákon. Mezi státy, jejichž právní řád vychází z kontinentální právní kultury, patří například Česká republika a Německo. Druhým typem právní kultury je

³³ LAKATOS, ISTVÁN. Thoughts on Universalism versus Cultural Relativism, with Special Attention to Women's Rights. *Pécs Journal of International and European Law* [online]. 2018, 6-25 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://ceere.eu/pjiel/wp-content/uploads/2018/08/PJIEL1801.pdf>.

³⁴ BUNCH, Charlotte a Samantha FROST. Women's Human Rights: An Introduction. SPENDER, Dale a Cherish KRAMARAE. - New York: Routledge, 2000, s. 1-6. ISBN 978-0415920926.

³⁵ Tamtéž.

angloamerická, která je využívána například USA a Velkou Británií. Typické pro tuto kulturu je častější využití právního precedentu a právního obyčeje, který má nepsanou podobu.

V zemích jako je Čína a Japonsko se využívá tradiční právní kultura. Tato právní kultura je spojená s duchovní oblastí.³⁶ Patří sem i islámská právní kultura, ve které je velmi těsné propojení práva, etiky a víry. Je založená na pravidlech, která vycházejí z Koránu. Jsou v něm prvky genderové nerovnosti a uplatňování fyzických trestů.³⁷ Pokud budeme hledat systematické uspořádání islámského práva, tak jako tomu je v právu kontinentálním, tak jej nenalezneme. Jedná se o souhrn norem, které se navzájem prolínají. Celý soubor zákonů je vystaven jako souhrn práv a povinností jednotlivce. To se týká i oblasti veřejného práva.³⁸

Islámské právo je pevně ukotveno v řadě islámských zemí, jako je Saudská Arábie, Irán nebo Jemen.³⁹ Právo Šaría představuje „*souhrn božského řádu přikázaného lidstvu, neměnný morální zákon*“. Z hlediska náboženského významu představuje Šaría bezpečnou cestu k jistému cíli, rovnajícímu se spasení. Náboženský význam se následně přenáší do oblasti práva a stává se synonymem pro soubor právních norem. Islámské právo stanovuje pravidla pro život muslimů jak v oblasti náboženské, tak v oblasti společenské. Vzhledem k rozporům, ke kterým došlo v muslimském světě, se mění i samotná podstata islámského práva. Rozkol mezi sunnity a šíity způsobil rozdílný pohled na Šarii. Problematickou oblastí se jeví hmotné, rodinné a dědické právo, která jsou navzájem propojena. Hlavními prameny islámského práva jsou Korán, Sunna, Idžmá a Qijás, které vyjadřují vztah jedince k Alláhovi, k sobě samému a ke společnosti.⁴⁰

Mezi samotnými muslimy zaznívá stále více hlasů, které požadují reformu Šarii v souvislosti se změnami společenského života. Na druhé straně muslimský svět není vždy ochoten přijímat liberální prvky západní civilizace, které by je mohly posunout na kvalitativně vyšší stupeň vývoje a konzervativně zůstává na svých základech.

³⁶ Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A., *Teorie práva*, 2. vydání, Praha, ASPI, 2004, ISBN 80-7357-030-0.

³⁷ SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. s.16.* Praha: Grada, 2014. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5280-8.

³⁸ POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva.* Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4379-0.

³⁹ JOHNSON, Toni a Mohammed Aly SERGIE. Islam: Governing Under Sharia. In: *Council on foreign affairs* [online]. 2014 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/islam-governing-under-sharia>.

⁴⁰ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *PRAMENY ISLÁMSKÉHO PRÁVA* [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/history/bezouskova_lenka.pdf.

Konzervativní přístup se týká i otázky žen a jejich práv v muslimských zemích, které aplikují právo Šaría. Ženy mají daleko větší omezení než muži. Nemohou se spolu s muži účastnit politického života, chybí zastoupení žen v nejvyšších politických funkcích a nesetkáváme se s ženami ani v soudnictví. I přes to v posledních letech dochází v některých oblastech ke zlepšování ženských práv.⁴¹

Ačkoliv ženy jsou početně dominantní skupinou, jsou často společensky diskriminovány. Ženám je omezován přístup ke vzdělání, jsou nuceny se zahalovat a mohou svobodně hovořit pouze s muži své rodiny. Společenská morálka se opírá o Korán a v souvislosti s ním je tu problém, jak si vyložit jeho pravidla. Je pravdou, že samotné muslimské ženy omezování lidských práv často za příkoří nepovažují. Jsou ztotožněné s islámskými tradicemi a vše, co by se zdálo jako omezování, berou jako samozřejmou součást svého života. Ztotožňují se například s názorem, že stále existující polygamie je logické vyústění stavu ve společnosti, ve které převažují ženy. Pokud by možnost polygamie neexistovala, řada žen by žila ve společnosti osamocená, bez možnosti založit rodinu.⁴²

Výklad lidských práv z pohledu Šaría lze charakterizovat jako rovnost, která vychází z náboženství. Jedná se však o otázku, která vyvolává pochybnosti i mezi představiteli muslimských států. Situaci ztěžují islámští fundamentalisté, kteří se čím dál častěji zabývají rolí ženy ve společnosti a otázkou apostáze. Zájem některých muslimských států o lidská práva vyústil v přijetí dokumentů, avšak k jejich implementaci nikdy nedošlo.⁴³

Vliv Koránu můžeme zaznamenat i v oblasti trestního práva, což dokazuje definování zločinu jako porušení božích práv.⁴⁴ Pokud budeme hodnotit práva žen v muslimském světě dojdeme k dalšímu rozporu. Týká se trestu žen za cizoložství v podobě kamenování, který je u žen uplatňován častěji než u mužů a často končí smrtí. Tento postoj se dostává do rozporu mezi islámským právem Šaría a Všeobecnou deklarací lidských práv. Konkrétně se jedná o článek 5, který zakazuje mučení.

⁴¹ AN-NA'IM, Abdullahi Ahmed. Islamic Law, International Relations, and Human Rights: Challenge and Response. *Cornell International Law Journal* [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol20/iss2/3>.

⁴² ČLOVĚK V TÍSNI. *Ženy v islámské společnosti* [online]. 2002, 450-451 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b05cizinci/04/07.pdf>.

⁴³ ERGER, Maurits. *ISLAMIC VIEWS ON INTERNATIONAL LAW* [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080000_cdsp_chapter_berger.pdf.

⁴⁴ POTMĚŠIL, Jan. *Šaría: úvod do islámského práva*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4379-0.

Ačkoliv v rámci islámu dochází k diskuzi ohledně tradičních trestů, k modernizaci zákonů dochází pomalu.

Islámské státy se v zásadě liší v postoji k lidským právům ve třech směrech. Za prvé jsou státy, které lidská práva nerespektují a kritizují otevřeně západní svět. Druhý směr hájí liberální názory a kritizují Šarií, přičemž univerzalitu podporují. Třetí směr se snaží lidská práva propojit s islámským světem, a dokonce i se Šarií.⁴⁵

2.2 Univerzalismus a kulturní relativismus v islámu

Jak je již uvedeno výše, lidská práva v pojetí západních demokracií vycházejí z předpokladu, že jsou univerzální a platná pro celou lidskou populaci. Fundamentalistické pojetí univerzality lidských práv bezvýhradně uplatňuje lidská práva v jakékoliv společnosti i přes kulturní či náboženské odlišnosti. Představitelé kulturního relativismu toto chápání lidských práv kritizují. Upozorňují na rozdílnost kulturních norem v jednotlivých částech světa. Kritika přichází i ze strany univerzalistů, kteří negativně hodnotí fakt, že víra a kulturní tradice mohou ovlivňovat práva lidí.

Ačkoliv myšlenka lidských práv je spojována zejména se západní kulturou, není vyloučené, že tato idea může být v souladu i s jinou než západní politikou. Stěžejní otázkou se stává, kdo je v centru pozornosti, zda člověk či bůh, a zda je vůbec nutné se zabývat právy člověka. Svatá kniha islámu je často předmětem kritiky kvůli ženským právům. V souvislosti s právy žen je skloňována diskriminace vycházející ze zvykového práva. Islámské právo Šariá představuje zákony patriarchální společnosti, která upřednostňuje mužský element. Patriarchát v tomto pojetí je velmi obdobný i v křesťanství, rozdílné je však ukotvení práv mužů a žen.⁴⁶

Pokud bychom chtěli hodnotit, který přístup je uplatňován v islámských zemích, pak dojdeme k názoru, že vzhledem k charakteru muslimské společnosti a kulturním tradicím, jsou práva žen ovlivňována zejména kulturním relativismem. Univerzalismus lze uplatňovat pouze tehdy, pokud se země dokáže odpoutat od svých tradičních hodnot a je ochotná přijmout přístupy nové.

⁴⁵ OSINA, Petr. *INTERPRETACE LIDSKÝCH PRÁV V ISLÁMSKÉM PRÁVU* [online]. In: 2010 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: [https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_\(4127\).pdf](https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_(4127).pdf).

⁴⁶ Tamtéž.

Na asijském kontinentu se řada zemí potýká s problematikou ženských práv. Specifické postavení mezi asijskými státy zaujímá Afghánistán, kterému bude následně věnována případová studie. Jedná se o stát, který byl poznamenán mocenskými boji, náboženskými spory, a navíc intervencemi cizích států. Zásahy USA, Sovětského svazu, ale také hnutí Tálibán ovlivnily vnitropolitickou situaci Afghánistánu, včetně oblasti práva a tím pádem i práva žen.

3 Případová studie: Afghánistán a ženská práva

Afghánistán se nachází ve střední Asii a patří mezi ekonomicky chudé země. Z hlediska ekonomické vyspělosti jej můžeme nazvat rozvojovou zemí.⁴⁷ Pokud bychom chtěli vyčíslit procentuální zastoupení obyvatelstva v jednotlivých sektorech, pak 62 % obyvatel se věnuje zemědělské produkci, 7 % obyvatel působí v průmyslu a 31 % pracuje ve službách. V rámci sociální stratifikace patří mezi elitu vlastníci půdy a majitelé obchodních firem.⁴⁸

Obyvatelstvo je tvořeno několika etniky a mnoha kmeny, které významným způsobem zasahují do společenského života. Společenská morálka je podstatným způsobem ovlivňována kmenovým uspořádáním a jeho hodnotami. Jednotlivé kmeny jsou založené na konzervativních hodnotách, které definují vzájemné vztahy mezi muži a ženami. Zásadním prvkem je patriarchální uspořádání společnosti. Muži jsou řídicí silou, která určuje politicko-ekonomický vývoj v zemi, a jsou zároveň zodpovědní i za ženskou populaci. Selhání svých žen berou jako vlastní selhání. Proto nejvíce hlídají dodržování morálního kodexu u svých žen a nedovolí jim sebemenší odklon od zažitých norem. Hodnoty vyznávané kmenovým společenstvím jsou často nad hodnotami státní moci.⁴⁹

3.1 Stav ženských práv před a po Tálibánu

Žena a její postavení ve společnosti se v průběhu 20. století zásadním způsobem proměnily. Tyto změny souvisely s měnícími se vládami. Ve 20. letech 20. století, kdy Afghánistán měl statut království, se snažil vládnoucí systém regulovat i práva žen. V roce 1921 se stal nezákonný manželský svazek s nezletilými, upřednostňovalo se manželství s jedním partnerem a právní systém upravil řadu zákonů v rámci rodinného práva. V hlavním městě Kábulu byla otevřena první škola svého druhu zaměřená na vzdělávání dívek. Emancipační změny se týkaly pouze vyšší vrstvy

⁴⁷ EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.

⁴⁸ Employment (% of total employment). In: *The World Bank* [online]. [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/country/afghanistan>.

⁴⁹ DE LEEDE, Seran. *Afghan Women and the Taliban: An Exploratory Assessment* [online]. In: . Hague, 2014 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Leede-Afghan-Women-and-the-Taliban-April-2014.pdf>.

společnosti a ženám z nižších vrstev byla práva stále upírána. Proto v zemi nastal odpor k novým změnám, který vedl až ke svržení panovníka.⁵⁰

V 50. letech nastaly další změny v ženských právech. V roce 1959 bylo uzákoněno dobrovolné odhalování žen, větší možnosti vzdělávání žen, volební právo pro ženy a možnost žen účastnit se politického života. Další období změn přinesl rok 1979, kdy politika Afghánistánu byla regulována sovětskou vládou. Nová vláda byla nastolena po vpádu sovětských vojsk do země, která zavedla řadu norem regulujících chování obyvatelstva. Začalo se rozvíjet školství, byly zakázány dohodnuté sňatky, pracovní aktivita žen byla v jednotlivých profesích podporována a ženy byly žádané i v politice. Na jedné straně Sovětský svaz podporoval progresivní změny ve společnosti, na druhé straně byly změny podmíněné politickou závislostí.⁵¹

Změna nastala poté, co se v Sovětském svazu začala měnit politická situace, které vedla k jeho rozpadu. V důsledku těchto změn prosovětsky orientovaná vláda Nadžibulláha ztratila svou podporu a Sovětský svaz následně odvolal svou armádu z území Afghánistánu v roce 1989. Země se ocitla v socio-ekonomické krizi. Tradiční struktura země s jejími socio-ekonomickými specifiky byla potlačena, a to bylo důvodem návratu starých pořádků a tradičních zákonů v podobě mudžahedínů, kteří začali vládnout. Ženy se opět začaly zahalovat a byl omezen jejich volný pohyb.⁵²

Po roce 1989 v zemi začala občanská válka, do které se zapojili mudžahedíni a Tálibán. Své mocenské postavení se nadále snažila udržet vláda komunistického prezidenta Nadžibulláha. Ve stejné době existovala ještě exilová vláda bez stálého sídla. Tuto vládu uznala například Saudská Arábie či Bahrajn a díky své snaze sjednotit zemi byla do určité míry podporována i Pákistánem. Ten preferoval výměnu vlády, kterou by mohl ovlivňovat. Proto Pákistán zvýšil i svou vojenskou aktivitu v zemi. Útoky protivládních skupin včetně mudžahedínů byly řízené pákistánskou tajnou službou ISI (Inter-Services Intelligence, ISI). Jejich cílem bylo svržení vlády

⁵⁰ KANDIYOTI, Deniz. *The politics of gender and reconstruction in Afghanistan*. Geneva: UNRISD, 2005. Occasional paper (United Nations Research Institute for Social Development), 2005, no. 4. ISBN 92-908-5056-6.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

Nadžibulláha, kterému se dařilo útoky odrážet až do roku 1992, za přispění materiálně-vojenské pomoci ze Sovětského svazu.

Situace v zemi byla ještě komplikovanější díky vztahu mezi šíity a sunnity. Na řadě míst propukalo násilí a počet konfliktů mezi jednotlivými skupinami rostl. Další vývoj v Afghánistánu byl ovlivněn i protivládními akcemi, které byly organizované některými členy samotné vlády.⁵³

Jeden z ministrů byl organizátorem atentátu, který byl namířený proti členům vlády. Důvodem byla agresivita, se kterou Nadžibulláh udržoval svou pozici. Rok 1992 znamenal výrazné oslabení komunistické vlády a v důsledku toho Nadžibulláh odstoupil. Po pádu komunistické vlády byly podepsány tzv. Péševarské dohody, které měly přispět ke svobodným volbám a k následnému vytvoření nové vlády. Situace v zemi se však nevyvíjela podle předpokladů a docházelo k ještě větším rozkolům.⁵⁴

V letech 1992-1994 nastalo období otevřených mocenských bojů o politickou moc. V Afghánistánu přestaly platit zákony. Po celou dobu vojenských nepokojů důležitou roli sehrávali afghánští *warlordi*, kteří ovládali řadu oblastí v zemi a nahrazovali státní moc v regionech. Toto postavení si získali díky materiálně-technickému zabezpečení, kterým disponovali. Integrace státu se čím dál tím více komplikovala. Události v Afghánistánu nezůstaly bez povšimnutí mezinárodních organizací. Například OSN, která v roce 1994 vyslala do země misi s cílem stabilizovat vnitropolitickou situaci. Tento cíl však nebyl naplněn, protože došlo k radikálním změnám v zemi.⁵⁵

Na základě výše uvedených událostí lze konstatovat, že se Afghánistán v dějinách moderní doby vyznačuje mocenskými boji mezi jednotlivými politickými skupinami. Tento fakt se odráží na vztahu k ženám a na určení jejich místa ve společnosti. Politická nerovnováha vedla k nestabilitě systému, což vyústilo ve vládní krizi. Mudžahedínská vláda se chovala násilnický, právo se vymykalo zavedeným zvyklostem. Toto chaotické období je označováno za jedno

⁵³ Domáci a regionální kontext selhávajícího státu. NIK, Hynek, Jan EICHLER a L'ubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012, s. 55-62. ISBN 9788087558065.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

z nejdramatičtějších v zemi a bylo ukončeno nástupem Tálibánu. Hlavním cílem bylo vytvoření nové vlády.⁵⁶

V září 1995 převzal Tálibán kontrolu nad hlavním městem a své dominantní postavení v zemi potvrdil v roce 1996. Představitelé Tálibánu vtrhli do budovy OSN, která se nacházela na území města Kábulu. V budově OSN fyzicky napadli bývalého prezidenta Nadžibulláha a následně jej popravili. Tímto aktem dal Tálibán najevo svou nekompromisnost a nevěli podřizovat se jakýmkoliv celosvětově uznávaným pravidlům. V celé zemi začaly platit zákony, které striktně vycházely z islámského práva. V následujícím období lidská práva ztrácela svůj význam a společnost se ve svých zvyklostech vracela do období středověku.⁵⁷

Vláda Tálibánu od roku 1996 až do roku 2001, v souladu s vlastním výkladem Šarií, omezila možnosti žen. Mohly se realizovat pouze v rámci rodiny, a to v souladu s představami patriarchální společnosti. Stejně jako v době vlády Tálibánu, lze i v dnešním Afghánistánu pozorovat tendence, které upravují ženská práva v souladu s tradicemi. Tyto tradice vznikly ještě před rokem 622, tedy před vznikem islámu. Lze vypožorovat návaznost současných problémů v porušování ženských práv na tradiční přístupy k ženám v historii Afghánistánu.⁵⁸

Období tálibánské vlády bylo plné zákazů a diskriminačních nařízení. Tálibán si vytvořil vlastní morálku, která byla propojena s islámským právem. Ačkoliv v roce 1990 vznikla afghánská ústava, ve které byla deklarována rovnost mužů a žen, s nástupem Talibánu v roce 1996 byla tato rovnost narušována. S příchodem jeho vlády byla v běžném životě společnosti ústava přetvářena a přizpůsobována potřebám Tálibánu.

V rámci islámské ideologie se otázka ženských práv promítala do oblasti práva a kultury. Stoupal počet feministických hnutí, která řešila tento problém. Problematiku ženských práv a jejich porušování popsala i řada žen z muslimského světa. Mezi nejčastější porušování ženských práv patřilo omezování osobní svobody, diskriminace na trhu práce či zákazy samostatného vycestování

⁵⁶ Domáci a regionální kontext selhávajícího státu. NIK, Hynek, Jan EICHLER a L'ubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012, s. 55-62. ISBN 9788087558065.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan*[online]. In: 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

do zahraničí.⁵⁹ Ženy byly vystaveny fyzickému násilí ze strany policie a vojáků, pokud se pokusily hájit svá práva. O genderové politice nebylo možné v době Tálibánu ani hovořit.⁶⁰

Ženy se nesměly ve školách ani vzdělávat, ani v nich pracovat. Byly omezovány i v soukromí, což dokazoval zákaz vycházení bez mužského doprovodu, zákaz návštěvy veřejných lázní a negativně se měnilo postavení žen v rodině. Dalším diskriminačním jevem byla povinnost zahalovat se. Burka se stala nedílnou součástí ženského oblečení. Lékařské ošetření ženám muselo být poskytováno pouze ženami. To přinášelo další problém, který souvisel s nedostatkem ženského personálu ve zdravotnických zařízeních z důvodu pracovní diskriminace.

Ženy se nesměly účastnit politického života a nebylo jim umožňováno ani vyjadřovat veřejně své politické názory. Pokud tyto zákazy ženy porušovaly, nastupovaly velmi přísné tresty. Sebelepší provinění bylo trestáno například bičováním, kamenováním a dalšími nepřiměřenými fyzickými tresty, což znamenalo trest nejvyšší a to smrt.⁶¹

Otázka rovného přístupu k pracovním příležitostem byla složitá zejména na venkově. Mnoho žen, které zůstaly samy se svými dětmi, je nedokázaly finančně zabezpečit. Například najít si práci za vlády Tálibánu bylo pro ženu takřka nemožné. Mnohé z nich se začaly živit prostitucí, která jim přinášela určitý příjem. S nezaměstnaností žen byl spojován problém bezprizorních dětí. Na ulicích se objevovali zejména chlapci, kteří se stali obětí prostituce.⁶²

Tuto skutečnost ovlivňoval tradiční pohled na společenské postavení mužů a žen. Žena byla stále chápána jako jedinec, který se musí podřizovat, musí být kontrolován a jeho chování musí být korigováno mužem. Muži pocházející z tradičního prostředí se s těmito myšlenkami ztotožňují

⁵⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Žena v islámské kultuře*. 1996, 158-165. Dostupné také z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124765/2_Religio_4-1996-2_7.pdf.

⁶⁰ AYOUB, Lisa M. Crisis in Afghanistan: When Will Gender Apartheid End, The. *Tulsa Journal of Comparative and International Law* [online]. 2000, (7), 513-538 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.utulsa.edu/tjcl/vol7/iss2/8/>.

⁶¹ MIDDLETON, Shannon A. *WOMEN'S RIGHTS UNVEILED: TALIBAN'S TREATMENT OF WOMEN IN AFGHANISTAN* [online]. 2001, 422-468 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://journals.iupui.edu/index.php/iiclr/article/view/17725>.

⁶² MOGHADAM, Valentine M. *Peacebuilding and Reconstruction with Women: Reflections on Afghanistan, Iraq and Palestine* [online]. In: 2005, s. 64-65 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Moghadam-V.2005.Peacekeeping-and-Reconstruction-with-Women-in-Iraq.pdf>.

dodnes.⁶³ Mezinárodní organizace v čele s OSN požadovaly po Afghánistánu, aby se vrátil k faktickému dodržování lidských práv.⁶⁴

Diskriminace nabývala obrovských rozměrů, po celé zemi se zavíraly dívčí školy. Gramotnost začala klesat, zvyšovalo se procento nezletilých vdaných žen, a i procento úmrtnosti rodiček se zvyšovalo.⁶⁵ 61,9 % žen se vdalo před 18. rokem věku.⁶⁶ Ačkoliv ženy byly majoritní skupinou, bylo mezi nimi pouze 10-20 % gramotných, průměrná délka života byla odhadována na 46-56 let, nejvyšší míra úmrtnosti byla zaznamenána při porodu. Ženy velmi často trpěly duševními poruchami, depresemi, sebevraždy nebyly výjimkou. K těmto závěrům došli Lékaři pro lidská práva v roce 2001. Neustále se snižovala kvalita zdravotní péče, klesala kvalita vzdělávacího systému a s tím se zvyšovala nejistota žen ve společnosti. V souvislosti se zhoršující se situací v zemi vznikla potřeba přehodnotit postavení ženy ve společnosti a zaměřit se na nový přístup k jejich právům.⁶⁷

Skutečnou silou, která měla zajistit prosazování ženských práv ve společnosti byla skupina vzdělaných žen, které se politicky angažovaly. Od nich se očekávalo, že zajistí potrestání zločinců, kteří se dopouštějí trestné činnosti na ženách.⁶⁸ Ačkoliv ženy byly v zemi velmi omezovány, na intenzitě protivládních demonstrací a aktivit to neubralo. Ženám se podařilo prosadit rozhlasové vysílání, které řešilo výhradně ženská práva. I přes veškeré snahy, vláda ženská práva stále více

⁶³ ICHEKU, Vincent. Post-Taliban measures to eliminate gender discrimination in employment. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* [online]. 2011, 563-571 [cit. 2019-03-16]. DOI:

<http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1108/02610151111167025>. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/893892338?pq-origsite=summon>.

⁶⁴ MIDDLETON, Shannon A. *WOMEN'S RIGHTS UNVEILED: TALIBAN'S TREATMENT OF WOMEN IN AFGHANISTAN* [online]. 2001, 422-468 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://journals.iupui.edu/index.php/iiclr/article/view/17725>.

⁶⁵ HANCOCK, Louise. *A place at the table: Safeguarding women's rights in Afghanistan* [online]. 2011 [cit. 2019-03-16]. ISBN 978-1-84814-988-5. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/research/place-table-safeguarding-womens-rights-afghanistan>.

⁶⁶ UNICEF. *Child Marriage in Afghanistan: Changing the narrative*. 2018. 70 s. Dostupné také z: https://www.unicef.it/Allegati/Child_Marriage_in_Afghanistan.pdf.

⁶⁷ GOSH, Huma Ahmed. *Voices of Afghan women: Human rights and economic development* [online]. 2006, 110-128 [cit. 2019-03-16]. DOI: 10.1080/14616740500415508. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616740500415508?journalCode=rfjp20>.

⁶⁸ EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.

omezovala.⁶⁹ Celé ženské hnutí začalo fungovat na bázi odbojových aktivit, podzemních škol či komunitní zdravotní péče. Aktivity afghánských žen byly podporovány i mezinárodními organizacemi celého světa, ale i jednotlivými státy.⁷⁰ Mezi tyto státy patřily i USA, které zásadním způsobem ovlivnily vnitro-politické změny v Afghánistánu po roce 2001.

3.2 Vliv USA na rozvoj ženských práv v zemi po pádu Tálíbánu

V roce 2001 USA provedly intervenci do Afghánistánu pod názvem „Operace Trvalá Svoboda“. Důvodem byly útoky, které měla na svědomí teroristická organizace Al-káida. Základna této organizace se nacházela na území Afghánistánu. Útok americké armády představoval nejenom odvetu za teroristický útok Al-káidy na USA z 11. 9. 2001, ale i očekávanou změnu politického systému se silnou prezidentskou mocí.⁷¹

Americké útoky měly za cíl odhalit sídlo Usámy bin Ládina, který se údajně nacházel na území Afghánistánu. Ačkoliv americká vláda v čele s prezidentem Bushem často informovala svět o úspěšných útocích na tálibánské vojáky, oběťmi se často stávalo afghánské obyvatelstvo. Oficiální zprávy se rozcházely se skutečným stavem. Bomby, které měly směřovat na údajné sídlo Tálibánců, devastovaly provinční vesnice a zabíjely tisíce lidí. Docházelo nejenom ke ztrátám na životech, ale útoky měly dopad i na život ve společnosti. Lidé hladověli, přicházeli o své domy a docházelo k nucenému vysídlení.⁷²

Po invazi USA do Afghánistánu začal být západní svět pravidelně informován o reálném životě v zemi. USA si také kladly za cíl narovnáni vztahů mužů a žen ve společnosti. Řada odpůrců americké vlády odsoudila zásah do státní suverenity Afghánistánu a s invazí nesouhlasila. Obvinila

⁶⁹ MIDDLETON, Shannon A. *WOMEN'S RIGHTS UNVEILED: TALIBAN'S TREATMENT OF WOMEN IN AFGHANISTAN* [online]. 2001, 422-468 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://journals.iupui.edu/index.php/iiclr/article/view/17725>.

⁷⁰ HANCOCK, Louise. *A place at the table: Safeguarding women's rights in Afghanistan* [online]. 2011 [cit. 2019-03-16]. ISBN 978-1-84814-988-5. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/research/place-table-safeguarding-womens-rights-afghanistan>.

⁷¹ RUSSO, Ann. The Feminist Majority Foundation's Campaign to Stop Gender Apartheid: THE INTERSECTIONS OF FEMINISM AND IMPERIALISM IN THE UNITED STATES. *International Feminist Journal of Politics* [online]. 2006, 557-580 [cit. 2019-03-16]. DOI: 10.1080=14616740600945149. ISSN 1468-4470. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/e758/70a88a4319e34d1ba6606b519493c2d004e6.pdf>.

⁷² KOLHATKAR, Sonali. The Impact of U.S. Intervention on Afghan Women's Rights. *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice* [online]. 2002, (17) [cit. 2019-04-07]. DOI: 10.15779. Dostupné z: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=bglj>.

vládu USA, že se snažila zachovat svou moc skrze řešení vnitropolitického boje, ačkoliv prvotní příčinou vpádu USA do Afghánistánu byl teroristický útok na Světové obchodní centrum.⁷³

Faktem zůstává, že součástí americké politiky byl i cíl obnovit ženská práva v Afghánistánu. I to byl argument, kterým americká vláda ospravedlňovala svou intervenci.⁷⁴ Ve stejném roce, kdy započala „Operace Trvalá Svoboda“, americká vláda vydala „Prohlášení o pomoci ženám a dětem v Afghánistánu“. V prohlášení je popsáno, jak jsou práva žen porušována a odůvodnění, proč je nutné ženám pomoci.⁷⁵ I manželka prezidenta Bushe se ke stavu ženských práv vyjádřila. Řekla, že „*boj proti teroru je také bojem za práva a důstojnost žen*“.⁷⁶

Ačkoliv již od počátku vlády Tálibánu se projevovaly diskriminační praktiky vůči ženám, nedokázali je mezinárodní aktivisté eliminovat. Po americké intervenci se objevuje ideologie tzv. vloženého feminismu. Jedná se o myšlenku prosazení emancipace žen propojené s vojenskou intervencí.⁷⁷

V roce 2001 byla podepsána Bonnská dohoda, jejímž hlavním garantem byly Spojené státy americké. Dohoda představovala návrh na uspořádání Afghánistánu, který měl vycházet z nově demokraticky vytvořené vlády. Hlavním cílem bylo nastolení demokratizačních procesů, které obsahovaly prosazování lidských práv, včetně práv žen. Veřejný obhájce ženských práv se ukázal být i prezident Karzaj, který se tímto snažil upevnit svou pozici v rámci mezinárodních vztahů. Do vysokých politických úřadů byly nově jmenovány i ženy.⁷⁸ Očekávalo se zlepšení lidských práv a emancipovanější přístup k ženám.⁷⁹ Spojené státy americké se začaly zasazovat o změnu

⁷³ RUSSO, Ann. The Feminist Majority Foundation's Campaign to Stop Gender Apartheid: THE INTERSECTIONS OF FEMINISM AND IMPERIALISM IN THE UNITED STATES. *International Feminist Journal of Politics* [online]. 2006, 557-580 [cit. 2019-03-16]. DOI: 10.1080=14616740600945149. ISSN 1468-4470. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/e758/70a88a4319e34d1ba6606b519493c2d004e6.pdf>.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Afghan Women and Children Relief Act of 2001. *Tracking the United States Congress* [online]. 2001 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.govtrack.us/congress/bills/107/s1573/text>.

⁷⁶ GERMAN, Lindsey. *Women and the War on Terror* [online]. 2008, , 140-149 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/30140882>.

⁷⁷ STÖCKLI, KATHARINA. *THE EU's ENGAGEMENT IN AFGHANISTAN FROM A GENDER PERSPECTIVE*. 2014. Dostupné také z: http://www.eias.org/wp-content/uploads/2016/02/EIAS_Briefing_Paper_2014-4_Katharina_Stockli_0.pdf.

⁷⁸ EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.

⁷⁹ OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan* [online]. In: 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

vnitropolitického života v zemi. Výrazným způsobem Američané zasáhli do demokratizace společnosti, která nastala se změnou politického systému.

Změny musely nastat i v oblasti státní správy. Státní moc začal prosazovat nejenom prezident Karzaj, ale začala fungovat i zastupitelská demokracie, kterou představovalo Velké shromáždění. Politický systém Afghánistánu se způsobem vlády začal podobat demokraciím západního světa. Prioritou bylo nastolení pravidel právního státu a zajištění vnitřní bezpečnosti. K tomuto cíli měla sloužit nová armáda a nové policejní složky. Nové základy státu byly budovány ve spolupráci s celou řadou demokratických zemí. Demokratizace probíhala ve všech oblastech společenského života. Emigranti, kteří opouštěli Afghánistán v nebezpečných dobách, se začali vracet zpátky do své vlasti. Začala se budovat státní správa a byla zrušena cenzura. Afghánistán navazoval spolupráci v rámci mezinárodního obchodu. Přes započatou demokratizaci byla stabilita státu narušována třemi hlavními faktory:

1. Silná pozice *warlordů* a jejich aktivita v drogové oblasti,
2. Černá ekonomika spojená s produkcí narkotik,
3. Nestabilní vláda.⁸⁰

Vznikala celá řada problémů, které souvisely s prosazováním lidských práv v celé zemi a zejména se to týkalo práv žen.⁸¹ Situaci v zemi zhoršovali *warlordi* i tím, že z pozice síly se zmocňovali humanitární pomoci v podobě potravin, které využívali pro svoji potřebu. To způsobovalo, že řada žen s malými dětmi často hladověla.⁸²

Charakteristické pro vysoké úřady v Afghánistánu bylo, že se nevěnovaly svým úkolům, byly často zkorumpované a jejich úředníci hájili zájmy svoje, nikoliv celospolečenské. Byly případy, kdy se našli i kritici těchto úředníků, ale ti si vždy dokázali svou pozici udržet. Zárukou jurisdikce měl být funkční soudní systém, který však v zemi chyběl. Z vývoje po roce 2001 bylo jasné, že přetrvávalo uplácení, patriarchální pohled na společenské vztahy a diskriminační zásahy soudních

⁸⁰ Domácí a regionální kontext selhávajícího státu. NIK, Hynek, Jan EICHLER a L'ubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012, s. 55-62. ISBN 9788087558065.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² KOLHATKAR, Sonali. The Impact of U.S. Intervention on Afghan Women 's Rights. *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice* [online]. 2002, (17) [cit. 2019-04-07]. DOI: 10.15779. Dostupné z: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=bgjlj>.

úředníků proti ženám. Než aby utlačované ženy našly v justici oporu, soudní úředníci je vraceli zpátky do rodin, kde byla jejich práva opět porušována. Ačkoliv se stát hlásil k demokratickému typu vlády, o rovnosti práv občanů stále nebylo možné mluvit.⁸³

Ačkoliv v roce 2003 byla podepsána úmluva CEDAW, přesto diskriminace žen v zemi pokračovala. Nejednalo se pouze o zneužívání žen v nejchudších částech země, ale i žen, které patřily do vyšších společenských kruhů. To, co lidé očekávali od prezidenta Karzaje a nově vzniklé vlády, se nenaplnilo. Ženy byly dál pronásledované na veřejnosti, stále byly slovně napadány, dál byly obětmi útoků ze strany mužů a nadále probíhala diskriminace ve všech oblastech společenského života. Popularita Karzaje začala rapidně klesat, a to i kvůli tomu, že jeho prezidentská aktivita neměla žádné výsledky. Jeho vláda neodrážela očekávání, která Afghánci měli. Demokratizační proces neprobíhal podle jejich představ. Přesto zvolili Karzaje opět prezidentem.⁸⁴

V průběhu demokratizačního procesu se řada nadnárodních organizací a občanských sdružení důsledně snažila analyzovat situaci v Afghánistánu. Shodly se na následujících doporučeních, která směřovala zejména k afghánské vládě:

- *„Veřejně a výslovně odsoudit všechny formy násilí na ženách a dívkách;*
- *Definovat z hlediska práva trestní čin znásilnění a stanovit adekvátní tresty;*
- *Zavést opatření, vytvářející v zemi prostředí pro aktivnější roli žen v rámci rodiny, širších sociálních skupin a celé společnosti;*
- *Podporovat zapojení žen do veřejného života a politiky státu a podporovat postavení ženy v rámci profesního zařazení.*“⁸⁵

⁸³ EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan* [online]. In: 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

Přítomnost americké armády původně představovala pro ženy naději na změnu v jejich soukromém, ale i společenském životě. USA vypracovaly v roce 2010 strategii rozvojové pomoci Afghánistánu, která se věnovala i právům žen. Pomoc ženám směřovala do pěti základních oblastí:

1. „*Přístup k právu a bezpečnosti*,
2. *Vedení a občanská iniciativa*,
3. *Ekonomický rozvoj*,
4. *Vzdělání*,
5. *Zdraví*.“⁸⁶

Ženská práva začala být více respektována i díky rozvojovému programu USA. V zemi se zvýšila právní gramotnost, která byla v souladu s islámským právem. Vznikla řada seminářů, kterých se účastnili i muslimští vůdci různých provincií Afghánistánu.⁸⁷

USA se podílely na přesídlení afghánských rodin z válečných oblastí do oblastí méně ohrožených. Většina Afghánců, týkalo se to asi 700 000 lidí, byla přesídlena z venkovského prostředí do prostředí měst. Tato akce měla dopad na psychický stav obyvatelstva. Daleko hůře přesídlení vnímaly ženy než muži. Cítily se být více sociálně izolované a více ohrožené. K izolaci docházelo i v takovém případě, že jeden byt ve městě bylo nuceno obývat několik rodin. Rodiny pociťovaly diskomfort a ženy nebyly schopné přijmout svou novou sociální roli. Součástí změn, které negativně působily na vysídlené rodiny, byla i rostoucí chudoba.⁸⁸

Poté, co USA pomohly odstranit vládu Tálibánu, se podílely na demokratizačních změnách i finančně. Odhaduje se, že v letech 2002-2013 dotovaly afghánskou vládu částkou 104 miliard USD, které byly určeny k obnově země a národní obraně. Po důkladné revizi skutečných investic do socio-politicko-ekonomických změn vyšlo najevo, že část peněz byla nesprávně profinancována a skončila na projektech, které neměly pro daný cíl význam. Ani vliv USA nezabránil tomu, že

⁸⁶ SPECIAL INSPECTOR GENERAL FOR AFGHANISTAN RECONSTRUCTION. Afghan Women: Comprehensive Assessments Needed to Determine and Measure DOD, State, and USAID Progress. In: *Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction* [online]. 2014 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15-24-AR.pdf>.

⁸⁷ HOZYAINOVA, Anastasiya. *Sharia and Women's Rights in Afghanistan* [online]. 2014, 1-10 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2014/05/sharia-and-womens-rights-afghanistan>.

⁸⁸ AYOUB, Lisa M. Crisis in Afghanistan: When Will Gender Apartheid End, The. *Tulsa Journal of Comparative and International Law* [online]. 2000, (7), 513-538 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.utulsa.edu/tjcl/vol7/iss2/8/>.

životní úroveň se zvyšovala pouze vyšší vrstvě, ale životní úroveň většinové společnosti byla stejná a v některých případech se i snižovala.⁸⁹

USA v současné době usilují o ukončení válečného stavu v Afghánistánu a účastní se diplomatických jednání s představiteli Tálibánu, který pokračuje ve svých snahách získat vládu v zemi. V lednu 2019 bylo dohodnuto, že USA nebudou pokračovat ve svých vojenských útocích a Tálibán nebude organizovat teroristické akce na území Afghánistánu. Nevýhodou těchto jednání je neúčast afghánské vlády, což vzbuzuje nedůvěru vůči USA.⁹⁰

Ačkoliv nepřizvání afghánské vlády k jednáním mezi USA a Tálibánem je hodnoceno negativně, faktem zůstává, že finanční pomoc USA pozitivně ovlivnila vývoj v zemi. Jednou z cílových oblastí, na kterou se ministerstvo pro ženské záležitosti zaměřilo i díky finanční podpoře, byla oblast práce. V Afghánistánu po celé zemi vznikala celá řada poboček a do pracovního procesu bylo zapojeno přes 75 % žen. Zaměstnávat ženy se dařilo zejména v hlavním městě a západních provinciích. Velmi problematickou oblastí z hlediska zaměstnanosti žen se v tomto ohledu stal jih a východ státu. Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí identifikoval 26 provincií v Afghánistánu, ve kterých docházelo k diskriminačním praktikám v zaměstnání.⁹¹

I díky pomoci USA nastal čas, ve kterém ženy mohly projevovat své názory, diskriminace byla postupně omezována a lidská práva se navracela i do jejich života. Opět vznikaly dívčí školy, ženy mohly pracovat a volební právo bylo opět zaručeno i jim.

I přes pokračující diskriminační praktiky, byl zaznamenán pozitivní přístup v otázce ženských práv ze strany mezinárodních organizací, zejména OSN. Postavení žen ve společnosti si OSN cenila natolik, že v roce 2002 propojila mezinárodní den žen s postavením žen v Afghánistánu. V zemi začalo období náprav křivd, které se týkaly žen. Vznikala řada nových iniciativ a projektů, které řešily důstojné postavení žen ve společnosti. V současné době je možné si položit otázku, zda

⁸⁹ EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.

⁹⁰ MOGHADAM, Valentine M. *Peacebuilding and Reconstruction with Women: Reflections on Afghanistan, Iraq and Palestine* [online]. In: 2005, s. 64-65 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Moghadam-V.2005.Peacekeeping-and-Reconstruction-with-Women-in-Iraq.pdf>.

⁹¹ KATZMAN, Kenneth a Clayton THOMAS. *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy* [online]. In: 2017 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>.

celá snaha dostála svému naplnění. Afghánistán se zcela jistě stal zemí, ve kterém se vláda snaží naplňovat podstatu lidských práv, nicméně aby se vyrovnal Západu v prosazování ženských práv, má před sebou ještě dlouhou cestu.⁹² K tomuto cíli státu mají napomáhat ústava z roku 2004 a mezinárodní úmluvy, ke kterým se Afghánistán připojil.

⁹² OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan*[online]. In: 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

4 Uplatňování ústavy a mezinárodních úmluv v rámci ženských práv ve vybraných oblastech

V Afghánistánu od roku 2004 začala platit nová ústava. V ústavě se právům žen věnují články 22, 44 a 53. Základní myšlenka rovnosti mužů a žen a zákaz jakékoliv diskriminace se objevuje ve článku 22. Další dva články vycházejí z nutnosti vytvořit nové programy, které se zaměří na ženy. Je nutné podporovat vzdělávání žen a odstranit celkovou negramotnost v zemi. Zdravotnická péče má být regulována a finanční odškodnění má být směřováno na pozůstalé. Zdravotně postižení mají být integrováni do společnosti, je nutné zajistit práva sirotků a žen.⁹³

Afghánistán jako stát, jehož zákony jsou postaveny na základech islámského práva, deklaruje rovnost mužů a žen ve společnosti. Ačkoliv tato genderová rovnost je zakotvena i v již zmiňované ústavě z roku 2004, není rovnost žen a mužů jednoznačná a marginalizace žen je ve společnosti stále patrná. Rozdílným způsobem se společnost chová k ženám a mužům. Původ tohoto jevu můžeme přisuzovat patriarchálnímu chápání společnosti.

Postavení mužů a žen je dáno ještě před jejich narozením. Společenské tradice předurčují, že dominantní postavení ve společnosti bude mít muž. Žena představuje pro společnost zejména nositelku budoucí generace. Žena je považována za člena rodiny, který je zde dočasně a po svatbě přechází do rodiny svého manžela. Vzhledem k jejímu společenskému postavení a očekávané sociální roli nepovažuje společnost její vzdělání za potřebné.⁹⁴

Kulturní tradice ovlivňovaly samotnou aktivitu žen. Ačkoliv jim byla umožněna, nebyla ženskou populací masově využívána. Ať se jednalo o politickou angažovanost žen ve vládě, parlamentu či v jiných státních institucích, jejich pozice byla spíše symbolická. Vliv žen na rozhodování státních záležitostí nebyl tak důležitý jako vliv mužů. I když schopnosti žen byly rovnocenné se

⁹³ AFGHANISTAN. The Constitution of Afghanistan. In: 2004. Dostupné také z: <http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf>.

⁹⁴ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

schopnostmi mužů, jejich názory nebyly brány v potaz. Muži je často nepovažovali za rovnocenné partnery, což souviselo s patriarchálním chápáním společnosti.⁹⁵

Vzdělaná afghánská žena, pokud jí bylo vzdělání umožněno, se v zemi necítila být uznávána. Vzdělání bylo spíše záminkou útoku vůči její osobě a jejím případným emancipačním snahám. Situace žen byla ztížena ještě dalším závažným faktem, kterým byl negativistický postoj některých ženských skupin vůči sobě samým. Tyto skupiny byly spojovány se starší generací, která vyrůstala v tradičních vztazích, bez potřeby cokoliv měnit na svém společenském postavení. Vzhledem k diskriminaci, která byla uplatňována po desetiletí, není možné očekávat rychlé změny. Z pohledu evropského chápání ženských práv je nutné nejdříve změnit myšlení samotných žen a následně je možné provést změny v rámci celé společnosti.⁹⁶

Specifické postavení mezi ženami měly ty, jejichž rodiny patřily k nejvyšší uznávané vrstvě ve společnosti. Zdálo by se, že budou mít výhodné postavení ve všech oblastech společenského života, ale ve skutečnosti tomu tak nebylo. Pokud se jednalo o důležitých záležitostech, byly z procesu rozhodování vyloučeny. Důvodem byly opět zažitě společenské normy, které určovaly postavení mužů a žen. Ženy politicky byly často zstrašovány, bylo jim vyhrožováno nejen v souvislosti s jejich politickými názory, ale také kvůli jejich pohlaví.⁹⁷

Situace v zemi byla nejistá i díky tomu, že normy právního státu nebyly dodržovány. Důsledkem toho byly časté konflikty ve společnosti. Ženy vystupovaly jako oběti, například znásilnění nebo jiného násilného činu v domácím prostředí či mimo něj. Jejich svoboda pohybu byla ohrožena. Ve skutečnosti v právním řádu existovaly zákony, které zvýhodňovaly muže v souvislosti s jeho postavením ve společnosti. V rámci rodinného práva lze zmínit zákon, který upřednostňuje

⁹⁵ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

⁹⁶ OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan* [online]. In: . 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

⁹⁷ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

výchovu dětí po rozvodu otcem. Děti automaticky přecházejí do rodiny otce poté, co chlapec dovrší sedm let a dívka devět let.⁹⁸

Diskriminační stav vychází ze skutečnosti, že se od žen očekává poslušnost, podřízenost svému muži a plnění si svých povinností. Podřízenost žen vůči mužům je zejména v oblasti vzdělávání, práce a rodiny. Tento stav u některých žen ve svém důsledku vyvolává pocity méněcennosti, neúcty k jejich osobě ze strany členů rodiny a utvrzuje je v myšlence, že diskriminační chování mužů vůči nim je oprávněné. Ženy jsou v tomto duchu vychovávány již od útlého dětství a tento způsob výchovy se opakuje po generace. I když se afghánský právní řád staví k mužům a ženám rovným způsobem, je obtížné se z této generační výchovy vymanit.⁹⁹

Snaha o rovný přístup dokumentuje i propojení s řadou mezinárodních dohod, ke kterým se Afghánistán připojil již v dřívější době. Jednalo se o mezinárodní dohody, jejichž obsahem byla otázka lidských práv.¹⁰⁰ V rámci OSN se jednalo o smlouvy, mezi nimiž byly ty, se kterými Afghánistán plně souhlasil a přijal je bez výhrad. Jsou to například:

1. Úmluva o politických právech žen, přistoupil roku 1966
2. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace na ženách, přijata roku 2003
3. Úmluva proti diskriminaci ve vzdělání, přijata roku 2005

Vznikla řada dokumentů, které Afghánistán akceptoval, avšak k nim vyjádřil určité výhrady. Jedná se o:

1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech – výhrady k článku 48 paragraf 1 a 3, přijat roku 1983
2. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech – výhrady k článku 26 paragraf 1 a 3, přijat roku 1983.

⁹⁸ LARSON, Anna. Women and power: Mobilising around Afghanistan's Elimination of Violence Against Women Law. In: *ODI*[online]. 2016 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/10277.pdf>.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Pokud se jedná o podstatu samotných dokumentů a článků, které se týkají ochrany lidských práv, včetně práv žen, pak s jejich obsahem se Afghánistán plně ztotožňuje. Rezervovaný přístup však zaujal k výše uvedeným článkům a paragrafům, které vyjadřují názor na to, kdo by k těmto paktům měl přistoupit.¹⁰¹

I když se s obsahem přijatých dokumentů vláda ztotožnila, nebylo vždy jednoduché je implementovat do společenského života. I přes veškeré snahy dochází k porušování těchto pravidel, vzhledem k odlišnostem v chápání ženských práv ovlivněným Šarií a kulturními tradicemi. Mezinárodní úmluvy se snaží nastolit v Afghánistánu prostředí, ve kterém rovnost mužů a žen bude dodržována.¹⁰²

Existují však úmluvy, které Afghánistán není ochoten přijmout. Příčinou odmítavého postoje je vliv náboženských a sociokulturních tradic samotného státu. Mezi tyto úmluvy patří:

1. Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství,
2. Úmluva o státním občanství vdaných žen.¹⁰³

Vláda zahájila proces odstraňování diskriminace a ochrany práv žen a dívek. Byla dokonce vytvořena nezávislá komise pro lidská práva a dokladem toho, že ženská otázka byla brána vážně, bylo založení ministerstva pro ženské záležitosti.¹⁰⁴ Jeden z příkladů vstřícnosti afghánské vlády je i stanovení kvót pro účast žen v parlamentu, a to konkrétně 25 %, což je jedna z nejvyšších kvót ve světě. Od roku 2001, ve kterém vláda Tálibánu padla, se ženská práva začala obnovovat. Ženy se díky výše uvedeným kvótám začaly zapojovat do politiky daleko častěji než ženy v jiných částech světa.¹⁰⁵

¹⁰¹ UNITED NATIONS. CHAPTER IV: Human Rights. In: *United Nations Treaty Collection*[online]. [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&clang=_en.

¹⁰² INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

¹⁰³ UNITED NATIONS. CHAPTER XVI: Status of Women. In: *United Nations Treaty Collection*[online]. [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=16&subid=A&clang=_en.

¹⁰⁴ OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan*[online]. In: 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

¹⁰⁵ GOLECHHA, Yashh Vijay. *Women in Afghanistan: Past, Present and Future*. 2016. Dostupné také z: https://jgu.edu.in/sites/default/files/women-in-afghanistan-3_4.pdf.

Podstatou rovného přístupu k mužům a ženám ve společnosti byl vypracován Národní akční plán pro ženy v Afghánistánu, který obsahoval tyto základní body:

1. „*Trestní sankce za jakékoliv projevy tradičních praktik namířené proti ženám v oblasti sociální, ekonomické a v oblasti soukromého života,*
2. *Edukace úředníků ve státní moci, v oblasti judikatury a v rámci společnosti, se zaměřením na islámské právo, lidská práva a zejména práva žen,*
3. *Ochrana ženských práv a lepší přístup k informacím,*
4. *Osvěta zaměřená na ženská práva.*“¹⁰⁶

I přes veškeré snahy současného Afghánistánu se celá řada diskriminačních jevů v zemi stále děje a zůstávají nepotrestány. Diskriminace probíhá jak ve městech, tak na venkově, a to v různých podobách. Ještě stále přetrvává názor, který je rozšířený mezi muži, že násilí na ženách je beztrestné. Vzhledem k tradičnímu chápání afghánské společnosti je proto postavení ženy stále velmi nejisté.¹⁰⁷

Součástí každodenního života v provinčních oblastech je násilí zejména na ženách a mladých dívkách. Má různou podobou a je pácháno s různou intenzitou. Je zakořeněno tak silně, že společnost občas nemá potřebu jej potrestat. Důvodem je propojenost s kulturními kořeny, zvyky a praktikami. Velkým problémem je fakt, že samotné ženy znásilnění či jiné napadení nehlásí. Ženy často vědí, že násilníci jsou napojeni na politické špičky, stojí de facto nad zákonem a zřejmě by k jejich potrestání vůbec nedošlo.¹⁰⁸

Dokladem nesnadného života v Afghánistánu může být statistika, která se váže k první polovině roku 2015. Ačkoliv vláda hovoří o ochraně ženských práv, bylo registrováno 2 579 trestných činů

¹⁰⁶ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

¹⁰⁷ OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan* [online]. In: . 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

¹⁰⁸ GOLECHHA, Yashh Vijay. *Women in Afghanistan: Past, Present and Future*. 2016. Dostupné také z: https://jgu.edu.in/sites/default/files/women-in-afghanistan-3_4.pdf.

spojených s násilím páchaným na ženách, z toho 28,38 % bylo fyzické násilí, 7,1 % sexuální násilí a psychické 34,9 %. V souvislosti s trestnou činností zemřelo 101 žen.¹⁰⁹

Zajímavý pohled nám poskytuje samotná oblast soudnictví. Pokud je v Afghánistánu řešen soudní spor spočívající v porušení zákona, jednotlivé komunity uznají porušování lidských práv tehdy, pokud to není v rozporu s Koránem. Při řešení právních otázek se právní systém Afghánistánu inspiroval programem Americké rozvojové pomoci, která například radí v otázkách edukace řešení soudních sporů. Důležitým momentem bylo zapojení afghánských církevních představitelů do řešení dané problematiky. Znamenalo to velký přínos k celkovému řešení ženské otázky. Pokud se islámští představitelé zajímají o problémy žen, pak se o problémy zajímá i celá muslimská společnost. To se v případě Afghánistánu potvrdilo.¹¹⁰

Je pravdou, že vliv západní kultury poskytuje afghánským ženám různé úhly pohledu a nabízí jim možná řešení. To, jak se bude v budoucnu Afghánistán vyvíjet, může souviset i se změnou role ženy ve společnosti. To s sebou přináší i nutnost vzdělání a uplatnění žen v politice. Pak jsou schopné adekvátně rozhodnout, zda a jakým způsobem budou své problémy řešit. Role ženy v muslimském světě stále více nabývá na svém významu.¹¹¹

V novodobé historii Afghánistánu byla problematika ženských práv zahrnuta i do afghánské Národní strategie rozvoje, která se týkala bezpečnosti, státní správy, ekonomického růstu a chudoby. Podstatou tohoto programu bylo dosažení rovnosti mužů a žen, možnost využívání veškerých práv ve společnosti a vést život, ve kterém může muž a žena naplno uspokojovat své potřeby. Navzdory antidiskriminačním opatřením ženy v současné době čelí řadě omezení a projevům neúcty. Politický vývoj naznačuje, že Afghánistán bude ještě dlouhá léta destabilizován a kontinuální vývoj země bude narušen bezpečnostními riziky.¹¹² Situaci v zemi stále komplikuje

¹⁰⁹ EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.

¹¹⁰ HOZYAINOVA, Anastasiya. *Sharia and Women's Rights in Afghanistan* [online]. 2014, 1-10 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2014/05/sharia-and-womens-rights-afghanistan>.

¹¹¹ RUSSO, Ann. The Feminist Majority Foundation's Campaign to Stop Gender Apartheid: THE INTERSECTIONS OF FEMINISM AND IMPERIALISM IN THE UNITED STATES. *International Feminist Journal of Politics* [online]. 2006, 557-580 [cit. 2019-03-16]. DOI: 10.1080=14616740600945149. ISSN 1468-4470. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/e758/70a88a4319e34d1ba6606b519493c2d004e6.pdf>.

¹¹² STÖCKLI, KATHARINA. *THE EU's ENGAGEMENT IN AFGHANISTAN FROM A GENDER PERSPECTIVE*. 2014. Dostupné také z: http://www.eias.org/wp-content/uploads/2016/02/EIAS_Briefing_Paper_2014-4_Katharina_Stockli_0.pdf.

Talibán, který si udržuje svůj vliv v některých částech země.¹¹³ I přes složitou bezpečnostní situaci v některých částech státu se daří prosazovat ženy na řadu pracovních pozic. V posledních desetiletích se ženy dostávaly na pracovní pozice v bezpečnostních složkách, v mediální oblasti a v dopravě.¹¹⁴

Jsou známé případy, kdy ženy byly sexuálně zneužívány. Násilnické činy byly spojovány s tím, že ženy byly daleko více zapojovány do pracovního procesu a mužská populace s tímto jevem v Afghánistánu nebyla vždy ztotožněna. I přes veškeré snahy a progresivní myšlení politiků v zákonech zůstávají právní normy, které stále znemožňují odchod žen z domova bez svolení manžela, velmi nízký věk novomanželek a další zákony diskriminujícího charakteru.¹¹⁵

Tradiční pojetí společnosti a kulturní zvyklosti jsou velkou překážkou pro změnu zákonů, které by dostatečně ochraňovaly ženská práva v pracovně právních vztazích, například právo na práci není dostatečně ošetřeno. Společenské předsudky ženám brání úspěšně se zapojit do policejních sborů. V této instituci se řada mužů chová nadřazeně a nerespektuje ženy jako své kolegyně. Negativně stav zhoršuje existující korupce, která se dotýká i vládních dotací. Finanční dotace by měly zjednodušit přístup ženám do práce. Finanční prostředky však často končí u vládních úředníků, kteří o dotacích rozhodují. Propojenost zkorumpovaných úředníků, policistů a představitelů složek státní moci je tak velká, že je problémem ji dokázat a potrestat.¹¹⁶

Následující část případové studie se zabývá dvěma oblastmi společenského života a porovnáním právní kodifikace afghánské ústavy z roku 2004, článků vybraných mezinárodních úmluv (CEDAW, ICESR) se skutečným stavem společnosti. U článků, které jsou svým významem ve

¹¹³ ICHEKU, Vincent. Post-Taliban measures to eliminate gender discrimination in employment. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* [online]. 2011, 563-571 [cit. 2019-03-16]. DOI: <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1108/02610151111167025>. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/893892338?pq-origsite=summon>.

¹¹⁴ KATZMAN, Kenneth a Clayton THOMAS. *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy* [online]. In: 2017 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://fas.org/srgp/crs/row/RL30588.pdf>.

¹¹⁵ MIDDLETON, Shannon A. *WOMEN'S RIGHTS UNVEILED: TALIBAN'S TREATMENT OF WOMEN IN AFGHANISTAN* [online]. 2001, 422-468 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://journals.iupui.edu/index.php/iiclr/article/view/17725>.

¹¹⁶ ICHEKU, Vincent. Post-Taliban measures to eliminate gender discrimination in employment. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* [online]. 2011, 563-571 [cit. 2019-03-16]. DOI: <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1108/02610151111167025>. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/893892338?pq-origsite=summon>.

všech dokumentech totožné, lze spatřovat rozdílnost v jejich uplatňování. Analýza se zaměřuje na dvě oblasti: postavení ženy v rodině a práva žen v oblasti vzdělání.

4.1 Postavení ženy v rodině

Právní rámec afghánské ústavy v článku 22 deklaruje zákaz jakékoliv formy diskriminace či výhod mezi afghánskými občany. Hovoří o rovnosti partnerů v manželství. CEDAW ve svém článku 15 umožňuje ženám rovný přístup k právům v oblasti občanského práva, vlastnického práva a rodinného práva. Ve článku 16 se stát zavazuje přijmout veškerá opatření k odstranění diskriminace žen v souvislosti s manželstvím a rodinnými vztahy. Tento článek dále hovoří o rovnosti partnerů a dobrovolném souhlasu k uzavření manželství. Stejná práva jsou manželům dána jak při vzniku, tak při zániku manželství. Rovnost partnerů se týká i rodičovských práv bez ohledu na manželský stav.¹¹⁷

ICESR v článku 10 definuje rodinu jako základní společenskou jednotku a na základě toho jako taková má být všeobecně chráněna, manželství má vzniknout na základě svobodného souhlasu snoubenců. Rovnost partnerů po uzavření manželství popisuje i článek 23. Je zde opět kladen důraz na svobodné rozhodnutí, na rovnost práv a povinností před i po rozvodu. Důležitým momentem je i ochrana práv dětí bez rozdílu pohlaví.

I přes přijetí různých legislativních opatření, existují důkazy, že stále dochází k jejich porušování a ve skutečnosti nejsou plně dodržována. Práva dětí jsou porušována v souvislosti s problematikou dětských nevěst. Existuje zákon, který stanovuje věk pro vstup do manželství. U chlapců a dívek se věk liší. Dívky mohou vstupovat do manželského svazku v 16 letech a chlapci o 2 roky později. V některých provinciích dochází i k takovým sňatkům, ve kterých je dívka mladší než stanovuje zákon. V provinciích Bamján, Kandahár a Kundúz nejsou výjimkou ani osmileté nevěsty. Věk novomanželů souvisí i s nuceným manželstvím. Často dochází ke sňatku jedinců, kteří uzavírají sňatek nedobrovolně, a to kvůli kulturním tradicím či přání jejich rodičů. Dívky se stávají

¹¹⁷ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

manželkami starších bohatých mužů nebo jsou provdány za účelem upevnění vztahů mezi rodinami. V roce 2008 až 80 % žen bylo provdáno proti své vůli.¹¹⁸

Mladá nevěsta se brzy stává mladou matkou, což se negativně odráží na jejím zdravotním stavu a častokrát umírá v důsledku komplikovaného porodu.¹¹⁹ Počet zemřelých rodiček klesá, ale číslo je stále vysoké. V době vlády Tálibánu (rok 2000) zemřelo při porodu 11 000 rodiček, oproti tomu v roce 2015 zemřelo při porodu „jen“ 4300 rodiček.¹²⁰ Ačkoliv počet klesá, je Afghánistán stále na předních místech v mortalitě matek.

Násilí na ženách je problém související i s manželstvím. Odehrává se zejména ve venkovských oblastech.¹²¹ Na počátku 21. století se stalo oběťmi domácího násilí přes 80 % afghánských žen. Týrané byly ženy v různých etapách svého života. Docházelo k sexuálnímu, fyzickému i psychickému zneužívání, a to jak ze strany rodičů, tak ze strany manžela. K týrání docházelo například tehdy, když se snažily prosazovat svá práva v rámci rodiny, v rámci svého možného vzdělávání i při pokusech účastnit se veřejného života. Omezování práv žen v rodině je propojeno i s ekonomickým aspektem. Ženy jsou brány jako levná pracovní síla, do které není nutné investovat, a proto se diskriminace projevuje i v oblasti jejich vzdělání.¹²²

4.2 Práva žen v oblasti vzdělávání

Afghánská ústava oblast školství popisuje v článku 17. Deklaruje podporu vzdělávání na všech úrovních a pro všechny bez rozdílu. Ve článku 43 hovoří o právu na vzdělání pro všechny občany ve státních vzdělávacích institucích a to zdarma. Článek 44 zavazuje stát prosazovat programy na podporu vzdělávání žen a odstranění ngramotnosti v zemi.

¹¹⁸ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

¹¹⁹ HUMAN RIGHTS WATCH. *I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick: Girls' Access to Education in Afghanistan* [online]. 2017 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2017/10/17/i-wont-be-doctor-and-one-day-youll-be-sick/girls-access-education-afghanistan>.

¹²⁰ *Maternal mortality in 1990-2015: AFGHANISTAN* [online]. In: 2016 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.who.int/gho/maternal_health/countries/afg.pdf.

¹²¹ GOLECHHA, Yashh Vijay. *Women in Afghanistan: Past, Present and Future*. 2016. Dostupné také z: https://jgu.edu.in/sites/default/files/women-in-afghanistan-3_4.pdf.

¹²² INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

ICESCR ve článku 13 potvrzuje všeobecné právo na vzdělání, které rozvíjí lidskou osobnost, podporuje její důstojnost a posiluje úctu k lidským právům. Článek podporuje možnost všech lidí bez rozdílu účastnit se společenského života, zdůrazňuje rovnost příležitostí v oblasti vzdělávání a zavazuje státy umožnit bezplatné povinné školství.

CEDAW ve článku 10 hovoří o rovnoprávnosti mužů a žen v oblasti vzdělávání, rovnosti podmínek v přístupu ke studiu na všech úrovních a typech škol, deklaruje kvalifikovanost pedagogických pracovníků, podporuje rovnost rolí mužů a žen, odstraňování negramotnosti a vytváření programů pro dívky, které opustily školu předčasně.¹²³

Přesné údaje o tom, kolik dívek v současnosti navštěvuje afghánské školy nelze prezentovat, protože statistiky nejsou dostupné. Skutečnost je taková, že pokud dívky navštěvují školy, pak jejich vzdělání je zakončeno maximálně devátou třídou. K pokračujícímu vzdělávání již nejsou vytvořené adekvátní podmínky. Rozhodujícím faktorem, zda dívky absolvují vzdělávací proces, je postoj rodičů, kteří se buď negativně nebo pozitivně staví ke vzdělání. Často vláda není schopná přesvědčit tradiční afghánské rodiny o nutnosti vzdělání. Vzdělání dívek z hlediska jejich budoucího rodinného života je považováno za nepotřebné.¹²⁴

I oblast školství byla negativně ovlivněna Tálibánem. Mladé dívky byly z možnosti vzdělávat se vyloučeny. Po pádu Tálibánu bylo nutné školský systém obnovit. V Afghánistánu probíhá vzdělávání ve čtyřech typech škol. Školy, které podléhají vládnímu ministerstvu, komunitní školy, náboženské školy Madrasas a nadstandartní školy soukromé. Dívky byly postupně zapojovány do školní docházky zejména ve státních školách a pro tento účel byla budována síť školských zařízení.¹²⁵

I přes veškerou snahu afghánské vlády nebylo možné zajistit školní docházku pro všechny mladé dívky.¹²⁶ Podle Dětského fondu Organizace spojených národů (United Nations Children's Fund, UNICEF) více než jedné polovině dívek v roce 2011 ve věku od 12 do 15 let nebyla umožněna

¹²³ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

školní docházka. Stát se potýká i s vysokou negramotností. Mezi dívkami ve věku 15 až 24 let bylo v roce 2011 pouze 32,1 % gramotných. Porovnání se současným stavem není možné vzhledem k tomu, že novější statistiky nejsou dostupné.¹²⁷

Pokud se zaměříme na dívky na venkově, pak 90 % žen bylo negramotných. Na základních školách bylo obecně o 1/3 více chlapců než dívek a na středních školách bylo dvakrát tolik chlapců než dívek. Ze statistik vyplývá, že dívky opouštěly školu již v sedmé třídě z důvodu předčasných sňatků. Velkým problémem byla a je bezpečnost dívek v souvislosti s docházkou do školy. Ze studie, která mapovala násilí ve školství vyplývalo, že přibližně 500 žaček ve věku 11 až 18 let bylo týráno svými učiteli nebo spolužáky. Dívky byly zavražďovány, napadány, docházelo k únosům nebo dokonce k jejich usmrcení. V roce 2009 bylo každý měsíc v průměru 50 útoků na školy po celé zemi.¹²⁸

Důvody, proč vzdělávací snahy nebyly naplněny, jsou obdobné jako v případě oblasti práce. Nízká životní úroveň a nedostatek finančních prostředků na vybavení dětí školními pomůckami, znemožňuje pravidelnou školní docházku. Ani školní pomůcky hrazené státem se často k dětem nedostanou, protože jsou zabavovány státními úředníky či jinými zkorumpovanými aktéry. Nastává situace, že dívky si musí například učebnice pořizovat na vlastní náklady.¹²⁹ Vážným problémem je nedostatek školních zařízení včetně chybějící infrastruktury. Školy jsou využívány k vojenským účelům.

Problematická je otázka pedagogických pracovníků. Vzhledem ke kulturním a náboženským tradicím rodiny zakazují, aby jejich dcery byly vzdělávány muži učiteli. V roce 2011 bylo registrováno pouze 28 % žen, které působily jako učitelky ve školství. Nedostatek žen učitelek přetrvává i v současné době.¹³⁰ Problémem učitelů je nejen chybějící odbornost, ale také nízké platy, nízká míra zodpovědnosti za výsledky žáků a s tím související jejich častá absence ve výuce.

¹²⁷ Literacy rate, youth female (% of females ages 15-24). In: *The World Bank* [online]. [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.1524.LT.FE.ZS?locations=AF>.

¹²⁸ INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.

¹²⁹ HUMAN RIGHTS WATCH. *I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick: Girls' Access to Education in Afghanistan* [online]. 2017 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2017/10/17/i-wont-be-doctor-and-one-day-youll-be-sick/girls-access-education-afghanistan>.

¹³⁰ Tamtéž.

Problémem je neschopnost vlády zajistit náhradu za pedagogický personál. Je nedostatek nejenom mužů učitelů, ale zejména žen učitelek, které jsou upřednostňovány zejména v provinčních oblastech.¹³¹

Problém, který se projevuje v celé zemi má negativní dopad i na oblast školství. Tím problémem je korupce.¹³² Ačkoliv státní školství je financováno ze státního rozpočtu, využívá také prostředků mezinárodních dárců. V roce 2016 se slíbená částka pohybovala okolo 15,2 miliard USD.¹³³ Finanční prostředky, které mezinárodní společenství poskytují afghánské vládě, se díky korupci nedostanou na místo určení. Korupční prostředí vyvolává ve společenství dárců negativní postoj a nedůvěru, a to je důvodem, že pomoc má klesající tendenci.

Pro dokumentaci diskriminace žen v Afghánistánu, kromě dvou výše uvedených oblastí, bychom mohli mapovat další sféry společenského života. Zjevné porušování práv se děje v rámci uplatňování ženské pracovní síly na trhu práce, v rámci trestního práva a zdravotnické péče. Velmi častým jevem je, že dochází k porušování ženských práv v několika oblastech najednou.

Na druhou stranu je nutné konstatovat, že se situace v Afghánistánu mění, což dokládá i zvyšující se péče o ženy. Staví se útulky pro ženy, které prchají před domácím násilím. Ženy získávají pracovní pozice, které dříve patřily pouze mužům a ženy stále častěji zasahují do veřejného života. Dalšími pozitivními jevy je snižující se negramotnost a nižší mateřská úmrtnost.¹³⁴ K tomuto faktu přispěla i spolupráce Afghánistánu a OSN.

¹³¹ HUMAN RIGHTS WATCH. *I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick: Girls' Access to Education in Afghanistan* [online]. 2017 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2017/10/17/i-wont-be-doctor-and-one-day-youll-be-sick/girls-access-education-afghanistan>.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ HANCOCK, Louise. *A place at the table: Safeguarding women's rights in Afghanistan* [online]. 2011 [cit. 2019-03-16]. ISBN 978-1-84814-988-5. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/research/place-table-safeguarding-womens-rights-afghanistan>.

5 Vyhodnocení zprávy Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen a postoj afghánské vlády

Jednou z nejvýznamnějších úmluv v rámci OSN, která se zabývá ženskými právy, je právě CEDAW. Na jejím základě vznikl Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen. Pokud bychom chtěli hodnotit stav ženských práv v Afghánistánu, pak můžeme vycházet ze zprávy, kterou Výbor vydal v roce 2013. Dokument obsahoval jak pozitivní, tak negativní stanoviska. Výbor kladně zhodnotil bezvýhradné přijetí smluv, které se zaměřují na odstranění diskriminace ve vzdělávání, odstranění korupce a úpravu právních předpisů týkajících se ženských práv. Jedná se zejména o zákon o odstranění násilí na ženách (Law on Elimination of Violence against Women, EVAW), vznik nové ústavy, zákonných kvót pro zastoupení žen v politice a kladně je hodnocen Národní akční plán pro ženy v Afghánistánu.¹³⁵

Výbor však negativně zhodnotil celkovou situaci v zemi, zejména projevy stále pokračující diskriminace vůči ženám. Z tohoto důvodu Výbor trvá na plnění bodů vyplývajících z úmluvy, které považuje za určitou záruku antidiskriminačního procesu a apeluje na Afghánistán k důslednějšímu plnění. Výbor představil hlavní nedostatky a vydal k nim doporučení. Reakce Afghánistánu k těmto bodům byla prezentována v roce 2018.

5.1 Genderová politika v Afghánistánu

Problematika genderové nerovnosti v Afghánistánu je způsobena nedostatečnou participací žen na mírových jednání v zemi. 25% zákonná kvóta pro zastoupení žen v politice je ohrožena návrhy na změnu volebního zákona v jejich neprospěch. Není důsledně prosazován Afghánský mírový a reintegrační program zaručující ženská práva. Stát nevydává dostatečné prostředky ze státního rozpočtu na genderovou politiku, představitelé státní správy zabývající se touto politikou

¹³⁵ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

nedosahují požadované odbornosti a Afghánská nezávislá komise pro lidská práva není nezávislá a transparentní.¹³⁶

Výbor v souvislosti s tímto tématem doporučil zajistit rovné příležitosti ve všech oblastech společenského života, umožnit aktivní účast žen v politice na všech úrovních, zajistit 25% kvótu pro účast žen v politice, dodržovat stávající volební zákon a zkvalitnit spolupráci s ženskými organizacemi. Navrhl přijmout rezoluci Rady bezpečnosti 1325 z roku 2000, která se věnuje rovnému přístupu k mužům a ženám, zpřístupnit ženám vzdělání, zdravotnické služby a umožnit politicko-občanskou participaci. Vyzval ke stabilizaci situace v zemi důslednějším dodržováním zákona EVAW, k přijetí zákona o rodině bez diskriminačních prvků vůči ženám, k důslednému plnění Afghánského mírového a reintegračního programu a k ověřování jeho prosazování či porušování v rámci společnosti. Apeloval na vytvoření odpovídajících finančních prostředků pro genderovou politiku a zajištění pracovníků s odpovídající odborností v oblasti lidských práv pro státní sféru. Vybídl ke stanovení jasných pravidel a obnovení výběrového řízení do Afghánské nezávislé komise pro lidská práva.¹³⁷

Afghánská vláda reagovala po pěti letech na doporučení výboru následovně. Vláda podporuje zapojení žen do mírových jednání, což potvrdilo i tvrzení afghánského prezidenta, který si tento bod stanovil jako jednu ze svých priorit. V Afghánistánu vznikla strategie, která v následujících pěti letech má zásadním způsobem podpořit účast žen v politice a zapojení žen do mírových jednání. Představitelky ženských organizací se opakovaně schází s představiteli společenských a náboženských seskupení, kde účastníci debat tuto problematiku řeší. Významné členky či spolupracovnice afghánské mírové rady se účastní světových seminářů na téma přispění žen k mírovým jednáním. Byla navázána užší spolupráce žen z hlavního města a venkova. Probíhá jednání s Tálibánem, která si kladou za cíl snížit počet obětí civilistů a posílit práva žen a dětí v době nepokojů. Afghánská vláda uspořádala několik mezinárodních konferencí zaměřených na

¹³⁶ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

¹³⁷ Tamtéž.

práva žen v Afghánistánu. První etapa implementace rezoluce 1325 začala v roce 2015 a rok 2019 je rokem zahájení druhé etapy.¹³⁸

Vláda odsouhlasila zákonné předpisy na ochranu ženských práv, edukaci pracovníků jurisdikce na podporu společenského právního vědomí a na podporu obětí násilí. Vytvořila řadu mechanismů, které jsou namířeny proti násilí páchaného na ženách. Dala podnět ke vzniku řady komisí, které monitorují situaci žen v zemi, mapují případy diskriminace žen ve věznicích, v politických institucích, jak v hlavním městě, tak na venkově. V hromadných sdělovacích prostředcích jsou vytvářeny programy s anti-diskriminační tematikou, programy propagující ženy v politice a prosazující ženská práva. Státní správa je vzdělávána v oblasti právního vědomí.

Od roku 2016 platí nový volební zákon, který podporuje rovnost mužů a žen v účasti na volbách a v následné politické aktivitě. Deklaruje 25% kvótu pro účast žen v politice. Účast žen v politice se v posledních letech zvýšila a 1/6 parlamentu je obsazena ženami. Afghánistán se v roce 2018 zařadil na 55. místo ve světě s největším počtem žen v parlamentu.

Afghánská mírová rada organizuje opakovaná setkání představitelů společenských, náboženských, mládežnických a ženských organizací. Tématem jednání jsou vždy ženská práva zaměřená na určitou oblast. Na jednáních se řeší i otázka uplatnění žen v mírovém procesu a rovný přístup žen a mužů do politiky.¹³⁹

Vláda si uvědomuje potřebu investic do rozvojových programů. Podporuje efektivní využívání finančních prostředků a prosazuje transparentnost v rámci výdajů státního rozpočtu a státních zakázek. Finančně podporuje rozvoj infrastruktury. Značná část finančních prostředků je investována do kvalitativního zlepšení postavení žen ve společnosti.¹⁴⁰ Od roku 2018 fungují jasná

¹³⁸ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

pravidla při výběrovém řízení do Afghánské nezávislé komise pro lidská práva. Je stanoveno pěti-leté funkční období, které se může dvakrát prodloužit.¹⁴¹

5.2 Orgány státní moci a ženská práva

Další oblastí, ve které Výbor zjistil řadu nedostatků je oblast státní správy. Činnost orgánů státní správy a územní samosprávy je formální, efektivita práce policie a justice je nízká, vysoké procento žen je zaměstnaných mimo státní sektor, a to zejména na venkově. V policejních složkách dochází k sexuální obtěžování žen na pracovišti. Vysoké procento žen je bez osobních dokladů, je ohroženo bezdomovectvím, jejich vlastnická práva, možnosti vzdělávání a zdravotnické péče je omezena.

V těchto případech je nutné vydat opatření, která zajistí odpovědnější práci policie a justice vedoucí k vyřešení násilných trestných činů páchaných na ženách. Výbor vyzval ke zvyšování právního vědomí justice a policejních sborů v oblasti ochrany ženských práv. Doporučil navýšit počty žen policistek a soudkyň a edukovat ženy a dívky o jejich právech a možných opravných prostředcích za diskriminační chování. Navrhl zvýšit procentuální zastoupení žen na trhu práce, uplatnit rovný přístup v odměňování, edukačně působit na společnost v souvislosti s prací žen a odstraňovat projevy sexuálního obtěžování na pracovišti. Vybidl k nutné edukaci žen o potřebě osobních dokladů a možnostech jejich následného využití při uplatňování svých práv.¹⁴²

Afghánská vláda konstatovala, že jak ústavní zákon, tak i veškeré zákony, které z něj vycházejí týkající se jurisdikce, ochraňují ženská práva. Vláda definuje násilí na ženách jako jednání zločinné a povinností policie i soudů je jednat ve smyslu těchto zákonů. Vláda vede tyto orgány k zodpovědnosti v souvislosti s řešením trestných činů, včetně násilí na ženách. Od roku 2014 organizuje ministerstvo spravedlnosti programy, které se zaměřují na zvyšování právního vědomí

¹⁴¹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

¹⁴² Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

afghánského obyvatelstva ve všech sférách společenského života a ve všech částech státu. Obsahem programů jsou otázky pracovního práva, finančnictví, rodinného prostředí a další.

V rámci edukace probíhá v zemi řada seminářů, školení, osvětových akcí, jsou vydávány propagační materiály, vycházejí novinové články, které se zaměřují na ženy a na zvyšování jejich informovanosti v oblasti ženských práv. Pomoc soudních institucí je ženám dostupnější vzhledem k tomu, že po celé zemi vznikají nové, a to i na venkově. Edukační programy v zemi přispěly k rozšíření řad soudkyň. V roce 2016 bylo mezi soudci 11 % žen, což byl nárůst o 6,3 % od roku 2008. V rámci policie bylo ženám v roce 2017 nově přiděleno 5 000 pracovních míst a vláda prosazuje od roku 2016 genderovou politiku aktivně.

Zároveň si je vláda vědoma faktu, že ačkoliv rozšířila základnu soudních institucí a počet řešených případů u soudu stoupl, je v systému celá řada rezerv. Například je potřeba odstranit nedostatečné technické vybavení a zefektivnit propojenost státních orgánů.¹⁴³

V zemi začala platit státní reforma, která řeší otázku pracovně právních vztahů. Je zde celá řada pro-feministických zákonů, které si kladou za úkol přilákat ženy do státní sféry. Vláda se zabývá otázkou bezpečného prostředí v rámci pracovního kolektivu. Reforma směřuje ke zlepšení postavení žen na vedoucích pozicích. Jsou podporovány ženy podnikatelky prostřednictvím vzdělávacích programů, konferencí a workshopů. Díky tomu až 1200 žen v rámci soukromého podnikání využívá ekonomické programy vlády.

Ženská práva jsou na veřejnosti obhajována celou řadou vládních institucí jako například ministerstvem spravedlnosti či ministerstvem pro ženské záležitosti. Obhajují ženy jako zaměstnankyně, hájí jejich práva na pracovišti a snaží se vyvracet společenské předsudky vůči pracujícím ženám. Byla vydána řada opatření, které směřují k potírání sexuálního obtěžování. V jednotlivých institucích fungují výbory na prevenci sexuálního obtěžování, které jednotlivé případy řeší. Stát se zaměřuje i na preventivní opatření a vydává příručky s touto tematikou, která byla distribuována v rámci policejních sborů.

¹⁴³ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

V Afghánistánu je vytvořený registr obyvatelstva a existují zákony, které řeší otázku osobních dokladů. Evidence obyvatelstva a vydávání průkazů totožnosti je zajištěna pro všechny obyvatele bez rozdílu pohlaví, tedy i pro ženy. Obyvatelstvo je upozorňováno na potřebu mít osobní doklady například prostřednictvím cílených televizních programů, plánuje se produkce reklamních upoutávek, které by upozorňovaly obyvatelstvo na jejich důležitost. Je budována síť úředních míst, ve kterých občané žádají o vydání osobních dokladů.¹⁴⁴

5.3 Postavení žen v oblasti práva

Výbor deklaroval chybějící zákaz diskriminace na základě pohlaví v afghánské ústavě. V zemi je evidováno vysoké procento násilných trestných činů páchaných na ženách, v rodinném prostředí i ve společnosti. V trestním právu stále figurovalo kamenování žen jako sankce, problematika existence dětských nevěst a nucených sňatků stále nebyla vymýcena. Jsou známé případy sebepoškozování žen jako důsledek existujícího násilí na ženách. V zemi je nedostatečný počet azylových útluků pro diskriminované ženy. Trestně stíhané jsou ženy, které prchají z prostředí, v němž byla omezována jejich práva. Výbor zkritizoval nucené sňatky s násilníky, jejichž oběti se ženy staly a diskriminační charakter trestního zákoníku v souvislosti s vraždami ze cti. Vláda je nedůsledná v boji proti obchodování s lidmi, předkládá nepravdivé informace o daném stavu a pomoc obětem této trestné činnosti je na nízké úrovni.¹⁴⁵

Jako řešení Výbor doporučil v ústavních a zákonných právních předpisech stanovit rovnost mezi muži a ženami a zakázat diskriminaci žen v soukromé i veřejné oblasti včetně odpovídajících sankcí. Vyzývá k důslednému řešení násilných trestných činů páchaných na ženách, k dostatečnému financování azylových útluků a ke kontrole jejich činnosti. Navrhl vytvořit plán, který by eliminoval a následně odstranil diskriminační projevy v souvislosti s nesprávným výkladem Šaría. Požadoval přesně evidovat všechny případy diskriminačního jednání vůči ženám,

¹⁴⁴ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

¹⁴⁵ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

uvést s okamžitou platností do praxe směrnici z roku 2012 o beztrestnosti útěku před násilím a zrušit článek 398 trestního zákoníku o vraždách ze cti. Doporučil důsledně monitorovat obchod s lidmi a mapovat oblasti, ve kterých k němu dochází, chránit oběti před možným následným trestným stíháním, vytvořit podmínky na ochranu svědků a ratifikovat Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi.¹⁴⁶

Vláda reagovala prohlášením, že na základě ústavního článku vypracovala návrh zákona zakazujícího diskriminaci ve státě a v roce 2017 se zákon stal součástí legislativy. Zákon se týká oblastí jako je náboženství, etnický původ, postavení ve společnosti a oblasti profesní, vzdělávací a genderové. Veškeré diskriminační projevy mají statut trestního činu.

Vláda rozpracovala zákon o rodině, který obsahuje definici manželství, 18. letou hranici věku při uzavírání manželství a nucené sňatky označil jako ilegální. Řeší otázku poručnictví a další významné oblasti rodinného práva. Zákon o rodině je ve fázi příprav.

Byla zrušena amnestie pro pachatele násilných trestných činů na ženách. Stát dosáhl řešení vyššího procenta násilných trestných činů u soudních institucí. Vláda uzákonila bezpečnost pro oběti násilných trestných činů a veřejně podpořila budování útulků pro ženské oběti. V azylových útulcích je vytvářena síť pomoci v oblasti zdravotnictví, psychologie a práva. V roce 2018 byla podepsána Úmluva pomoci týraným ženám v oblasti psychoterapie. Na odstraňování diskriminace s vládou spolupracují i náboženští představitelé, kteří se opírají o islámské učení a mezinárodní zákony.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

¹⁴⁷ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

Afghánský trestní řád neposuzuje útěk z domova jako trestný čin, pokud tak jedinec jedná v důsledku páchaní trestného činu na jeho osobě. Od roku 2017 v trestním zákoníku je vražda ze cti, oproti dřívějšímu, kvalifikována jako trestní čin.

Na základě doporučení Výboru afghánské ministerstvo spravedlnosti začalo zkoumat problematiku obchodování s lidmi. Výzkum stále ještě probíhá a výsledky budou zveřejněny po jeho ukončení. V zemi existuje propracovaný systém kontrolních mechanismů, které fungují. Vznikl Úřad vysokého komisaře pro boj proti únosům, který je řízen tímto ministerstvem. Pro ženské oběti v zemi fungují podpůrná centra. V roce 2014 se Afghánistán přiřadil ke státům, které ratifikovaly Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi.¹⁴⁸

5.4 Postavení žen ve společnosti

Výbor ve své zprávě konstatoval, že v zemi je vysoké procento negramotných žen, nízké procento dívek ve školách, nedostatek odborně vzdělaných učitelek a nárůst počtu fyzicky napadených dívek. S tím souvisí i špatný zdravotní stav vysokého procenta žen, vysoká mortalita, omezená lékařská péče v souvislosti s kulturními a náboženskými zvyklostmi, omezené možnosti plánového rodičovství, nedostatečná péče o dítě a matku po porodu, vysoký počet samovolných interrupcí a nedostatečné finanční zajištění zdravotní péče. Ženská populace je více ohrožena chudobou než mužská, a to zejména na venkově. Ženy mají omezené možnosti podnikat, jsou podřízené mužům v rámci své sociální skupiny.¹⁴⁹

Výbor navrhl vytvořit programy zaměřující se na vzdělávání dívek, díky kterým se zvýší počet dívek ve školách a doporučil monitorovat plnění těchto programů. Požadoval zvýšit úsilí zaměřené na vzdělávání žen v rámci pedagogické činnosti, provádění pravidelné evaluace učebních osnov a zajištění dostatečných finančních prostředků pro vzdělávání dívek. Nabádal k předcházení

¹⁴⁸ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

¹⁴⁹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

fyzického napadání dívek a k eliminaci diskriminačních představ patriarchální společnosti o vzdělávání žen. Apeloval za zlepšení zdravotní péče, vytvoření podmínek pro kvalitnější lékařskou péči pro ženy, zajištění kvalifikovaného zdravotnického personálu. Dále vyzdvihl potřebu edukovat společnost a rozšiřovat informace o plánovaném rodičovství, antikoncepci a zvýšení péče o psychické a fyzické zdraví žen. Vyzval k vytvoření programů založených na rovnosti příležitostí, umožnění ženám větší zapojení do ekonomického a společenského života, zejména na venkově a zlepšení jejich celkového postavení.¹⁵⁰

Na základě doporučení vláda vytvořila strategický plán pro vzdělávání pro období let 2017-2021. Plán se zaměřuje na vzdělávání žen učitelek, na předškolní a školní výchovu a na zvyšování počtu dívek ve školách. Do roku 2021 chce stát dosáhnout 60% gramotnosti mezi dívkami. Ministerstvo financí pracuje na přípravě strategie, která se bude zabývat otázkou financování školství. Vláda si je vědoma, že 43 % škol v zemi nepředstavuje pro děti bezpečné prostředí. I to je předmětem strategického plánu. Klidné prostředí pro vzdělávání dětí se v současné době snaží zajistit ve spolupráci s bezpečnostními agenturami.

Stejně tak jako oblast školství, i oblast zdravotnictví vychází z programu, který byl vypracován v roce 2016 a nazývá se Národní zdravotnická strategie. Program usiluje o efektivnější zdravotnickou péči přístupnou všem občanům bez rozdílu. Vychází z odpovídajícího financování této oblasti. Zvláštní pozornost je věnována ženám, dětem a ohroženým skupinám. V časovém horizontu 2016-2030 je vláda připravená realizovat kroky ke zlepšení situace v oblastech jako je plánované rodičovství a zdravý vývoj žen a dětí. V rámci plánovaného rodičovství probíhají v zemi osvětové akce i ve spolupráci s islámskými duchovními.¹⁵¹

Afghánská vláda se snaží řešit i otázku úmrtnosti matek. Proto je součástí strategie i oblast, která se zaměřuje na snížení vysokého procenta mortality. V zemi jsou zkoumány příčiny mortality,

¹⁵⁰ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.

¹⁵¹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

vytvářejí se preventivní programy a distribuují se informace těhotným, jak o sebe v tomto stavu pečovat. Mateřská úmrtnost se každým rokem snižuje. S přijetím Národní strategie se začaly budovat krevní banky, zdravotnictví využívá sanitní vozy, dostupnost zdravotnických zařízení se zlepšuje a počet zdravotnického personálu se zvyšuje. Na podporu matek a dětí pracuje v zemi řada podpůrných center, které pomáhají v oblasti zdravotnictví a práva a poskytují ženám potřebné rady.

V zemi jsou vytvořené rozvojové programy, které zkoumají i příčiny chudoby obyvatelstva v zemi. Jsou realizované projekty, ve kterých prvořadou úlohu sehrávají ženy. V důsledku naplňování těchto programů a projektů je v současné době více než 250 000 rodin soběstačných díky ženám. Programy rozvíjejí pracovní aktivity žen včetně podnikání na vesnicích. Na venkově vznikají pracovní skupiny a 20 % z nich je složeno pouze z žen. Každá skupina má svůj pracovní plán a zaměřují se na určitý druh výroby v oblasti průmyslu či zemědělství. Rozvíjí se afghánsko-tádžikistánská spolupráce, jejímž hlavním cílem je vytvořit nová pracovní místa pro ženy. Díky této snaze vzniklo přibližně 960 pracovních míst. Je prosazován národní program solidarity, který se zaměřuje na postavení žen ve venkovských oblastech.¹⁵²

Lze konstatovat, že afgánská vláda začala prosazovat demokratizační prvky v rámci země a začala významným způsobem spolupracovat i s mezinárodními organizacemi. Odpovědně přistupuje k mezinárodním dohodám a reaguje na veškeré připomínky a doporučení. Tyto změny byly možné i díky americké intervenci. Ačkoliv USA svou vojenskou intervencí řešily problém mezinárodního terorismu, otevřely Afghánistánu cestu k demokratizačním procesům. Rok 2001, ve kterém USA vstoupily do země, způsobily pád tálibánské vlády a umožnily nastolit změny, včetně obnovy ženských práv.

Další vývoj země bude ovlivňován demografickými změnami, které naznačují úbytek mužské populace a narůstajícím počtem ovdovělých žen. Dalším faktorem bude faktor ekonomický. Hospodářství Afghánistánu je do značné míry determinováno přírodními podmínkami, které jsou nepříznivé pro rozvoj zemědělství. Ekonomika se opírá o nelegální obchodování s komoditami jako je pašované zboží, opiáty, smaragdy, a dokonce obchodování s bílým masem. Vláda bude

¹⁵² Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.

muset nejdříve razantně přistoupit k restrikci protizákonného chování svých občanů, vypořádat se s korupcí a pak se bude moci vypořádat s dovršením implementace lidských práv.¹⁵³

¹⁵³ KANDIYOTI, Deniz. *The politics of gender and reconstruction in Afghanistan*. Geneva: UNRISD, 2005. Occasional paper (United Nations Research Institute for Social Development), 2005, no. 4. ISBN 92-908-5056-6.

Závěr

Druhá polovina 20. století odstartovala proces globalizace, který celý svět propojil ekonomicky, vojensky, politicky, technologicky a právně. Proces přinášel nejen pozitivní důsledky pro jednotlivé státy, ale objevila se i negativa, která způsobovala nežádoucí vliv na celosvětové dění. O to více se do popředí dostávaly otázky lidských práv, které začaly být v různých částech světa dodržovány různým způsobem. Jedním z hlavních znaků základních lidských práv je princip univerzality. Je nutné si položit otázku, zda je tento princip možné aplikovat v rámci celého světa. Současný svět rozděluje nejenom způsob vládnutí, ale zejména jeho nábožensko-kulturní tradice, ze kterých státy vycházejí. Ať se jedná o stát, který byl formován křesťanstvím nebo o stát jehož historie je spojena s islámem, všechny státy si uvědomují, že je nutné lidská práva prosazovat, ale liší se jejich pohled na to, jakým způsobem a do jaké míry.

Stejně tak je i rozdílný názor na to, do jaké míry má stát lidská práva univerzálně prosazovat a chránit. Pokud se státy světa chtějí zapojit do mezinárodního společenství, pak je nezbytné, aby přijaly typ mezinárodní politiky, která lidská práva preferuje. Důkazem propojení států v této oblasti je fakt, že přistupují k celé řadě úmluv týkajících se této problematiky. Díky informačním technologiím a monitoringu mezinárodních organizací je svět pravidelně informován o tom, které státy jsou ochotny podřítit svou vnitřní politiku celosvětovým zájmům. Je pravdou, že západní svět lidská práva včetně principu univerzalizmu přijímá s větší samozřejmostí než například islámské země. Důležitým faktorem jsou zde opět kulturní tradice jednotlivých zemí, vliv náboženství a tradiční pojetí společnosti. Proto, ve východní části světa, včetně Afghánistánu, je kladen velký důraz právě na tyto tradice, což je předpokladem uplatňování lidských práv v souladu s kulturním relativismem. I afghánská vláda se připojila k celé řadě mezinárodních úmluv podporujících lidská práva a tím dokazuje, že přistupuje k lidským právům zodpovědně. Tato země však prošla složitým vývojem a například postavení mužů a žen ve společnosti nebylo vždy jednoduché, hlavním důvodem problémů byly kulturně-náboženské tradice.

Tato diplomová práce si stanovila za cíl analyzovat a zhodnotit, jakým způsobem jsou uplatňována práva žen v současném Afghánistánu. Práce mapovala, jakou podobu lidská práva se zaměřením na ženy měla ve významných obdobích v průběhu 20. a 21. století. Mezi ně patřila sovětská okupace, mudžahedínská vláda, vláda Tálibánu a období po jeho pádu. Jsou to významné

mezníky afghánské historie, kdy země byla více či méně pod vlivem islámu. Ať se jednalo o vládu, která byla podporována muslimskými představiteli nebo vládu podporovanou státy západní civilizace, ženy byly vždy opomíjeny v rámci společenské hierarchie. Vlivem univerzálního přístupu se ve vztahu k zrovnoprávnění žen a mužů situace v zemi částečně zlepšovala. V rámci afghánské společnosti jsem analyzovala oblasti, ve kterých se diskriminační praktiky projevovaly nejvíce. Jednalo se o oblasti vzdělávání, pracovního zařazení a rodinných vztahů.

V Afghánistánu není možné uplatnit univerzalismus ve všech oblastech a v rámci celé společnosti, a to k vzhledem relativním odlišnostem země. Proto jsou i dnes známé případy, ve kterých je žena diskriminována, zejména na venkově v souvislosti s tradičním pojetím rodinných vztahů.

Diplomová práce byla rozdělena do pěti kapitol. Dílčím cílem první kapitoly bylo charakterizovat lidská práva obecně a seznámit s hlavními mezinárodními dokumenty o lidských právech včetně práv žen. Tato kapitola se pokusila vysvětlit podstatu univerzalismu a kulturního relativismu a jejich vzájemnou komparaci. Ze srovnání obou ideových proudů vyplývá, že univerzální přístup k lidským právům by měl být prioritou všech států světa bez ohledu na kulturní odlišnosti. Na druhou stranu je jasné, že tento přístup bude vždy narušován relativními národními odlišnostmi.

Ve druhé kapitole byla předmětem zkoumání lidská práva žen v muslimském světě. Bylo charakterizováno islámské právo, a to, jakým způsobem nahlíží na ženy. Rozhodujícím faktorem pro uplatňování ženských práv v muslimských zemích je způsob výkladu Šaría. Od toho se odvíjí i adekvátní prosazování ženských práv. Tak jak univerzalismus a kulturní relativismus stojí proti sobě v rámci celého světa, tak lze tento rozpor vidět i v Afghánistánu. Stejně jako zde, tak i v jiných státech převažuje relativní pohled na práva žen, a navíc je tento postoj upevňován i názory některých žen, které nemají potřebu se ve společnosti prosazovat. Celkově lze říci, že v muslimských zemích můžeme vypočítat tři zásadní postoje k prosazování lidských práv. První zaujímá zásadně odmítavý postoj a práva nerespektuje, druhý univerzalitu podporuje a k Šarii je kritický a třetí se snaží propojit lidská práva se Šárií.

Třetí kapitola, s využitím metody analýzy, prezentuje případovou studii zabývající se Afghánistánem a ženskými právy. Byla prozkoumána práva žen v afghánské společnosti a to, jakým způsobem se měnila za vlády Tálibánu a po něm. Důležitým momentem pro tuto zemi byla americká invaze v roce 2001. V této kapitole byla snaha odpovědět na otázku, jaký význam měla

americká intervence pro ženská práva. Rok 2001 znamenal pro afghánské ženy konec opakovaného porušování základních práv Tálibánem.

USA umožnily začít proces demokratizace v oblasti lidských práv a ženy se mohly začít uplatňovat ve všech oblastech společenského života. Došlo ke změnám ve státní správě, uzemní samosprávě, v oblasti školství, zdravotnictví a v oblasti rodinného života. Situaci v zemi však ztěžují *warlordi* a náboženská a politická seskupení, včetně Tálibánu. Jejich mocenské snahy zpomalují demokratizační proces. Pokud chceme znát odpověď na otázku, zda USA měly vliv na změnu v chápání ženských práv v Afghánistánu, pak můžeme konstatovat následující. USA měly zásadní vliv na společensko-politický vývoj v zemi, jehož součástí byl i způsob vnímání ženských práv. Americká intervence svrhla vládu Tálibánu a umožnila ukončit pětileté období diskriminace žen ve všech sférách. USA se zasloužily o medializaci této problematiky a díky tomu Afghánistán začal více spolupracovat s mezinárodními organizacemi a následně byl i finančně podporován.

Čtvrtá kapitola se zaměřila na některé problematické oblasti a mezinárodní úmluvy. Byla analyzována oblast školství a postavení ženy v rodině a konfrontována s mezinárodními úmluvami CEDAW, ICESR a afghánskou ústavou. Byl porovnáván postoj Afghánistánu k mezinárodním dohodám a způsob, jakým je přijal.

Pátá kapitola se zabývala reakcí afghánské vlády na negativní připomínky výboru CEDAW. Důležitým faktem je, že afghánská vláda na základě připomínek vytváří celou řadu strategií, na které se zaměřuje, výhledově i na několik let dopředu. Proto není možné předložit konečné závěry a ohodnotit změny okamžitě. Je nutné dát Afghánistánu čas, aby mohl nové strategie aplikovat. Podle průběžných informací lze říct, že Afghánistán v současné době problém ženských práv řeší.

Závěrem lze konstatovat, že diskriminaci ženských práv se daří eliminovat. I díky afghánské vládě se ženy stávají nedílnou součástí politického, ekonomického i sociálního života státu. Avšak i přes veškeré snahy zlepšit situaci v zemi, je stále Afghánistán v žebříčku států světa na nejvyšších místech v oblasti chudoby, úmrtnosti matek a nízké gramotnosti. V zemi kvůli tradicionalismu a konzervativnímu přístupu určitých kmenů a obyvatel stále nedošlo k akceptaci a k plošnému dodržování ženských práv. Před zemí je ještě dlouhá cesta, aby se v otázce ženských práv mohla rovnat zemím Západu a tradiční chápání patriarchální společnosti zmodernizovala.

Demokratizační proces, který byl započat v roce 2001, by měl pokračovat i v následujících letech. Afghánistán by měl i nadále spolupracovat s mezinárodními organizacemi. Afghánská vláda by měla usilovat o nastolení bezpečnosti v celém státu, rozšiřovat právní řád o další antidiskriminační zákony, důsledně monitorovat a následně sankcionovat porušování dosavadních zákonů a finančně podporovat rozvojové programy podporující uplatňování žen ve všech sférách společenského života. Pokud se afghánská vláda bude řídit těmito zásadami, pak práva žen budou uplatňována odpovídajícím způsobem. Zůstává otázkou, zda toto úsilí bude pokračovat i do budoucna a všechny strategie budou v praxi uplatňovány.

Seznam zdrojů

1. Afghan Women and Children Relief Act of 2001. *Tracking the United States Congress* [online]. 2001 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.govtrack.us/congress/bills/107/s1573/text>.
2. AFGHANISTAN. The Constitution of Afghanistan. In: 2004. Dostupné také z: <http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf>.
3. AN-NA'IM, Abdullahi Ahmed. Islamic Law, International Relations, and Human Rights: Challenge and Response. *Cornell International Law Journal* [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol20/iss2/3>.
4. AYOUB, Lisa M. Crisis in Afghanistan: When Will Gender Apartheid End, The. *Tulsa Journal of Comparative and International Law* [online]. 2000, (7), 513-538 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.utulsa.edu/tjcil/vol7/iss2/8/>.
5. BEZOUŠKOVÁ, Lenka. PRAMENY ISLÁMSKÉHO PRÁVA [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/history/bezouskova_lenka.pdf.
6. Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A., *Teorie práva*, 2. vydání, Praha, ASPI, 2004, ISBN 80-7357-030-0.
7. BUNCH, Charlotte a Samantha FROST. Women's Human Rights: An Introduction. SPENDER, Dale a Cherish KRAMARAE. - New York: Routledge, 2000, s. 1-6. ISBN 978-0415920926.
8. ČLOVĚK V TÍSNI. *Ženy v islámské společnosti* [online]. 2002, 450-451 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b05cizinci/04/07.pdf>.
9. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined initial and second periodic reports of Afghanistan. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2013 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2fCO%2f1-2&Lang=en.
10. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third periodic report submitted by Afghanistan under article 18 of the Convention, due in 2017. In: *United Nations Human Rights Office of the High commissioner* [online]. 2019 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAFG%2f3&Lang=en.
11. DE LEEDE, Seran. *Afghan Women and the Taliban: An Exploratory Assessment* [online]. In: Hague, 2014 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Leede-Afghan-Women-and-the-Taliban-April-2014.pdf>.
12. Domáci a regionální kontext selhávajícího státu. NIK, Hynek, Jan EICHLER a L'ubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012, s. 55-62. ISBN 9788087558065.
13. DONNELLY, Jack. The Relative Universality of Human Rights. In: *Human Rights Quarterly* [online]. 2007, s. 281-306 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20072800>.

14. DUFEK, Pavel. *Lidská práva: Základní pojmosloví: 2.1 Práva? Morální, přirozená či lidská?* [online]. In: 2015, s. 61 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: https://is.muni.cz/www/pdufek/Papers/Zakladni_pojmoslovi.pdf.
15. ECONOMIC AND SOCIAL COMMISSION FOR ASIA AND THE PACIFIC. *Promoting Women's Rights as Human Rights*. United States: UNITED NATIONS SALES SECTION (NY), 2000. ISBN 978-921-1200-034.
16. EDITED BY P. SUKUMARAN NAIR. *Human rights in a changing world*. Delhi: Kalpaz Publications, 2011. ISBN 978-817-8359-014.
17. EMADI, Hafizullah. *WOMEN IN THE POST-TALIBAN AFGHANISTAN: DIALECTICS OF OPPRESSION AND TOKEN RECOGNITION* [online]. 2015, 244-259 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/1842827818?pq-origsite=summon>.
18. Employment (% of total employment). In: *The World Bank* [online]. [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/country/afghanistan>.
19. ERGER, Maurits. *ISLAMIC VIEWS ON INTERNATIONAL LAW* [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080000_cdsp_chapter_berger.pdf.
20. GERMAN, Lindsey. *Women and the War on Terror* [online]. 2008, 140-149 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/30140882>.
21. GOLECHHA, Yashh Vijay. *Women in Afghanistan: Past, Present and Future*. 2016. Dostupné také z: https://jgu.edu.in/sites/default/files/women-in-afghanistan-3_4.pdf.
22. GOSH, Huma Ahmed. *Voices of Afghan women: Human rights and economic development* [online]. 2006, 110-128 [cit. 2019-03-16]. DOI: 10.1080/14616740500415508. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616740500415508?journalCode=rffp20>.
23. HANCOCK, Louise. *A place at the table: Safeguarding women's rights in Afghanistan* [online]. 2011 [cit. 2019-03-16]. ISBN 978-1-84814-988-5. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/research/place-table-safeguarding-womens-rights-afghanistan>.
24. HOZYAINOVA, Anastasiya. *Sharia and Women's Rights in Afghanistan* [online]. 2014, 1-10 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2014/05/sharia-and-womens-rights-afghanistan>.
25. HRABÁKOVÁ, Lud'ka. *Kulturní relativismus a pluralita kultur jako princip multikulturní výchovy*. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2007 [cit. 2018-01-06]. ISSN 1214-8725. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/hrabakova.pdf>.
26. HUMAN RIGHTS WATCH. *I Won't Be a Doctor, and One Day You'll Be Sick: Girls' Access to Education in Afghanistan* [online]. 2017 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2017/10/17/i-wont-be-doctor-and-one-day-youll-be-sick/girls-access-education-afghanistan>.
27. ICHEKU, Vincent. Post-Taliban measures to eliminate gender discrimination in employment. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* [online]. 2011, 563-571 [cit. 2019-03-16]. DOI: <http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1108/02610151111167025>. Dostupné z: <https://search-proquest-com.zdroje.vse.cz/docview/893892338?pq-origsite=summon>.
28. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. In: *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.

29. INTERNATIONAL FOUNDATION FOR ELECTORAL SYSTEMS. *Handbook For Women's Rights Advocates* [online]. 2011 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: https://www.ifes.org/sites/default/files/afghan_handbook_2.pdf.
30. JOHNSON, Toni a Mohammed Aly SERGIE. Islam: Governing Under Sharia. In: *Council on foreign affairs* [online]. 2014 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.cfr.org/backgroundunder/islam-governing-under-sharia_
31. KANDIYOTI, Deniz. *The politics of gender and reconstruction in Afghanistan*. Geneva: UNRISD, 2005. Occasional paper (United Nations Research Institute for Social Development), 2005, no. 4. ISBN 92-908-5056-6.
32. KATZMAN, Kenneth a Clayton THOMAS. *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy* [online]. In: 2017 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://fas.org/srg/crs/row/RL30588.pdf>.
33. KOLHATKAR, Sonali. The Impact of U.S. Intervention on Afghan Women's Rights. *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice* [online]. 2002, (17) [cit. 2019-04-07]. DOI: 10.15779. Dostupné z: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=bglj>.
34. KROPÁČEK, Luboš. *Žena v islámské kultuře*. 1996, 158-165. Dostupné také z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124765/2_Religio_4-1996-2_7.pdf.
35. LAKATOS, ISTVÁN. Thoughts on Universalism versus Cultural Relativism, with Special Attention to Women's Rights. *Pécs Journal of International and European Law* [online]. 2018, 6-25 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://ceere.eu/pjiel/wp-content/uploads/2018/08/PJIEL1801.pdf>.
36. LARSON, Anna. Women and power: Mobilising around Afghanistan's Elimination of Violence Against Women Law. In: *ODI* [online]. 2016 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/10277.pdf>.
37. Literacy rate, youth female (% of females ages 15-24). In: *The World Bank* [online]. [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.1524.LT.FE.ZS?locations=AF>.
38. MASHOOD, Baderin. *Abdullahi An-Na'im's Philosophy on Islam and Human Rights* [online]. In: 2019 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228220700_Abdullahi_An-Na'im's_Philosophy_on_Islam_and_Human_Rights.
39. *Maternal mortality in 1990-2015: AFGHANISTAN* [online]. In: 2016 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.who.int/gho/maternal_health/countries/afg.pdf.
40. MIDDLETON, Shannon A. *WOMEN'S RIGHTS UNVEILED: TALIBAN'S TREATMENT OF WOMEN IN AFGHANISTAN* [online]. 2001, 422-468 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <http://journals.iupui.edu/index.php/iiclr/article/view/17725>.
41. MOGHADAM, Valentine M. *Peacebuilding and Reconstruction with Women: Reflections on Afghanistan, Iraq and Palestine* [online]. In: 2005, s. 64-65 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/03/Moghadam-V.2005.Peacekeeping-and-Reconstruction-with-Women-in-Iraq.pdf>.
42. OHCHR a UNAMA. *SILENCE IS VIOLENCE: End the Abuse of Women in Afghanistan* [online]. In: 2009 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/documents/press/vaw_report_7july09.pdf.

43. OSINA, Petr. *INTERPRETACE LIDSKÝCH PRÁV V ISLÁMSKÉM PRÁVU* [online]. In: 2010 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: [https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_\(4127\).pdf](https://sauron.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Osina_Petr%20%20_(4127).pdf).
44. Overview of the Convention. In: *UN Women* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>.
45. POTMĚŠIL, Jan. *Šarī'a: úvod do islámského práva*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4379-0.
46. RUSSO, Ann. The Feminist Majority Foundation's Campaign to Stop Gender Apartheid: THE INTERSECTIONS OF FEMINISM AND IMPERIALISM IN THE UNITED STATES. *International Feminist Journal of Politics* [online]. 2006, 557-580 [cit. 2019-03-16]. DOI: 10.1080=14616740600945149. ISSN 1468-4470. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/e758/70a88a4319e34d1ba6606b519493c2d004e6.pdf>.
47. SPECIAL INSPECTOR GENERAL FOR AFGHANISTAN RECONSTRUCTION. Afghan Women: Comprehensive Assessments Needed to Determine and Measure DOD, State, and USAID Progress. In: *Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction* [online]. 2014 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15-24-AR.pdf>.
48. SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. s.16*. Praha: Grada, 2014. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5280-8.
49. ŠTEKLÁČOVÁ, VERONIKA. *Ázijská kritika západnej koncepcie ľudských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2010, 55_75 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/376>.
50. STÖCKLI, KATHARINA. *THE EU's ENGAGEMENT IN AFGHANISTAN FROM A GENDER PERSPECTIVE*. 2014. Dostupné také z: http://www.eias.org/wp-content/uploads/2016/02/EIAS_Briefing_Paper_2014-4_Katharina_Stockli_0.pdf.
51. Study of Islamic Law, *Shari'ah, with universal human rights as defined in the International Bill of Human Rights*. Toronto, 2012. Master Thesis. University of Toronto.
52. UNICEF. *Child Marriage in Afghanistan: Changing the narrative*. 2018. 70 s. Dostupné také z: https://www.unicef.it/Allegati/Child_Marriage_in_Afghanistan.pdf.
53. UNITED NATIONS. CHAPTER IV: Human Rights. In: *United Nations Treaty Collection* [online]. [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&clang=_en.
54. UNITED NATIONS. CHAPTER XVI: Status of Women. In: *United Nations Treaty Collection* [online]. [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=16&subid=A&clang=_en.
55. UNITED NATIONS. *Women's Rights are Human Rights* [online]. In: 2014, s. 27-29 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-14-2.pdf>.
56. Womens Rights Protected By The International Covenant. In: *Law Teacher* [online]. 2018 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/european-law/womens-rights-protected-by-the-international-covenant-european-law-essay.php?vref=>.
57. ZEMANOVÁ, Štěpánka. *Nové chápání univerzality lidských práv*. Mezinárodní vztahy [online]. 2005, 79-94 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/178>.